

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
MÜZİK EĞİTİMİ BİLİM DALI

TÜRK MÜZİK EĞİTİMİNİN İÇERİSİNDE
TÜRK ASKERİ MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ VE
KÜLTÜREL ANLAMLARIYLA BİRLİKTE
YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

109020

109020

Şule Nurdan CAF

DANIŞMAN
Doç. Atilla SAĞLAM

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

BURSA-2001

ÖNSÖZ

Türk müzik tarihinde askeri müzik, ilk Türk devletlerindeki tuğ takımlarına kadar uzanan geniş bir tarih ve kullanım alanına sahiptir. Gerek savaşlarda kullanılış şekliyle gerekse eğitimsel yönüyle askeri müzik kurumları Türk müziği için önemli katkılar sağlamış, böylece müzisyen, müzik eğitimcisi ihtiyacının giderilmesinde büyük bir boşluğu doldurmuştur. Osmanlı döneminde “mehter”, Cumhuriyet döneminde askeri bandolar Türk askeri müziğini halka tanıtmaya görevini bilinçli olarak üstlenmiştir.

Günümüzde Türk askeri müziği bağlamında askeri bandoların faaliyetlerinin yanı sıra belediyelere, derneklere, müzelere bağlı olarak sürdürülen mehter faaliyetleri de bulunmaktadır. Bazı dönemlerde, üstlenilen görev mirasından kaynaklanan çekinceler nedeniyle kapatılan mehter takımlarının bugün kendilerini ve görevlerini nasıl tanımladıkları, bando ve bando müziğine bakışları, taşıdıkları kültürel değerlerin ne olduğu, halka nasıl yansıdığı araştırma konusu yapılmış, Türk askeri müziğinin müzik eğitimindeki yeri incelenmiş, mevcut durum tespit edilmeye çalışılmış, ortaya çıkan problemlere yönelik öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Şule Nurdan CAF

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ _____	II
İÇİNDEKİLER _____	III
ÇİZELGELERİN LİSTESİ _____	V
SİMGELER KISALTMALAR _____	XII
1. GİRİŞ _____	1
2. BÖLÜM	
2.1. TÜRK ASKERİ MÜZİĞİNİN KÖKENİ _____	10
2.1.1. Orta Asya'da Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi _____	10
2.1.2. Selçuklular Döneminde Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi _____	16
2.1.3. Osmanlılar Döneminde Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi _____	18
2.1.4. Türk Askeri Müziğinde Kullanılan Çalgılar _____	28
2.1.5. Türk Askeri Müziğinin Avrupa Müziğine Etkileri _____	33
2.1.6. Türk Müziğinin Batı Müziğiyle Etkileşimi Çerçevesinde Türk Askeri Müziğinin Yapılanması _____	35
2.1.7. Türk Askeri Müziğinin Yeniden Yapılanması Sürecinde Kurulan Eğitim Kurumları ve Cumhuriyet Döneminde Türk Askeri Müziğinin Durumu _____	39
2.2. BULGULAR VE YORUMLAR _____	44
2.2.1. Mehter Topluluğuna Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular _____	44
2.2.2. Askeri Bandolara Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular _____	67
2.2.3. Askeri Bando ve Mehter Topluluklarının Ortak Sorularının Karşılaştırılmasıyla Elde Edilen Bulgular _____	87

3. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER	101
KAYNAKÇA	103
EKLER	105

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Sayfa

<p>Çizelge 2.2.1.1. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....</p>	44
<p>Çizelge 2.2.1.2. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özellikleri.....</p>	45
<p>Çizelge 2.2.1.3. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Bir Sonucu Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri.....</p>	46
<p>Çizelge 2.2.1.4. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği İle İslamiyet Arasında Bir Bağlantı Kurulup Kurulamayacağına İlişkin Görüşleri.....</p>	47
<p>Çizelge 2.2.1.5. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter İle İslamiyet Arasında Kurulabilecek Bağlantıya İlişkin Görüşleri.....</p>	48
<p>Çizelge 2.2.1.6. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter İle Osmanlının Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....</p>	49
<p>Çizelge 2.2.1.7. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin, Osmanlının Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....</p>	49
<p>Çizelge 2.2.1.8. Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlıyı Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....</p>	50
<p>Çizelge 2.2.1.9. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Hangi Özellikleriyle Osmanlıyı Temsil Ettiğine İlişkin Görüşleri .....</p>	51
<p>Çizelge 2.2.1.10. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebiyle İslam Dini Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....</p>	52

Çizelge 2.2. 1.11. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebi İle İslam Dini Arasındaki Bağlantının Açıklayıcısı Olan Özelliklere İlişkin Görüşleri.....	52
Çizelge 2.2.1.12. Mehter Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri.....	54
Çizelge 2.2.1.13. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	55
Çizelge 2.2.1.14. Mehter Topluluğu Üyelerinin Hangi Kurum Yapısına Dayandırılarak Mehter Yetiştirilmesi Gerektiğine İlişkin Görüşleri.....	56
Çizelge 2.2.1.15.1. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Niteliğine Yönelik Görüşleri.....	57
Çizelge 2.2.1.15.2. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Öğretim Kadrolarına İlişkin Görüşleri.....	58
Çizelge 2.2.1.15.3. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Fiziki Koşullarına İlişkin Görüşleri.....	58
Çizelge 2.2.1.15.4. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumlarda Uygulanan Programlara İlişkin Görüşleri.....	59
Çizelge 2.2.1.15.5. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Çalışma Şartlarına İlişkin Görüşleri.....	59
Çizelge 2.2.1.16. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Alma Durumları.....	60
Çizelge 2.2.1.17. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Almalarının Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Düşünceleri.....	60
Çizelge 2.2.1.18. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Mehter Takımı ve Mehter Müziğiyle İlgili Dersler ve Uygulamalara Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri.....	61
Çizelge 2.2.1.19. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	62
Çizelge 2.2.1.20. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	62

Çizelge 2.2.1.21. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	63
Çizelge 2.2.1.22. Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Kültürel Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	64
Çizelge 2.2.1.23. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşıdığı Değerlere İlişkin Görüşleri.....	64
Çizelge 2.2.1.24. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	65
Çizelge 2.2.1.25. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri.....	66
Çizelge 2.2.2.1. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Düşünceleri.....	67
Çizelge 2.2.2.2. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	68
Çizelge 2.2.2.3. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	69
Çizelge 2.2.2.4. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Kültürel Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	69
Çizelge 2.2.2.5. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşıdığı Değerlere İlişkin Görüşleri.....	70
Çizelge 2.2.2.6. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	71
Çizelge 2.2.2.7. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri.....	72

Çizelge 2.2.2.8. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Orta Öğretim Kurumlarında Askeri Müzik Eğitimiyle İlgili Uygulamalara Yer Verilmesinin Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	73
Çizelge 2.2.2.9. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mızıkta Astsubay Okulu Müzik Derslerinde Türk Askeri Müziği Tarihi Derslerine Yer Verilip Verilmediğine İlişkin Görüşleri.....	73
Çizelge 2.2.2.10. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Askeri Müzik İle İlgili Dersler ve Uygulamalara Yer Verilmesinin Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	74
Çizelge 2.2.2.11. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Toplumunun Müzikal Beğenisini Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	75
Çizelge 2.2.2.12. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamına Bakılarak Türk Askeri Müziğiyle Mehter Müziği Arasında Bir Bağlantı Kurulup Kurulamayacağına İlişkin Görüşleri.....	75
Çizelge 2.2.2.13. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Askeri Müzikle İlgili Derslerin Veriliş Şekline İlişkin Görüşleri.....	76
Çizelge 2.2.2.14. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	77
Çizelge 2.2.2.15. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	77
Çizelge 2.2.2.16. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Sonucu Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri.....	78
Çizelge 2.2.2.17. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	79
Çizelge 2.2.2.18. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Hangi Bağlantının Kurulabileceğine İlişkin Görüşleri...80	
Çizelge 2.2.2.19. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter İle Osmanlı'nın Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	81

Çizelge 2.2.2.20. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlı'nın Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	81
Çizelge 2.2.2.21. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlı'yı Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	82
Çizelge 2.2.2.22. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlı'yı Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	83
Çizelge 2.2.2.23. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebiyle İslam Dini Arasında Bir Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	84
Çizelge 2.2.2.24. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği ve Topluluğunun İslam Dini İle Bağlantısının Açıklayıcısı Olan Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	85
Çizelge 2.2.2.25. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri.....	86
Çizelge 2.2.3.1. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	87
Çizelge 2.2.3.2. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	88
Çizelge 2.2.3.3. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Sonucu Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri.....	89
Çizelge 2.2.3.4. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	90
Çizelge 2.2.3.5. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	90
Çizelge 2.2.3.6. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter İle Osmanlı'nın Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	91
Çizelge 2.2.3.7. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlı'nın Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	92

Çizelge 2.2.3.8. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlıyı Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	92
Çizelge 2.2.3.9. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlıyı Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	93
Çizelge 2.2.3.10. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebiyle İslam Dini Arasında Bir Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	94
Çizelge 2.2.3.11. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği ve Topluluğunun İslam Dini İle Bağlantısının Açıklayıcısı Olan Özelliklerine İlişkin Görüşleri.....	94
Çizelge 2.2.3.12. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri.....	95
Çizelge 2.2.3.13. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	96
Çizelge 2.2.3.14. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	96
Çizelge 2.2.3.15. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	97
Çizelge 2.2.3.16. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Kültürel Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri.....	97
Çizelge 2.2.3.17. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşıdığı Değerlere İlişkin Görüşleri.....	98
Çizelge 2.2.3.18. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri.....	99

Çizelge 2.2.3.19. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri.....	99
--	-----------

SİMGELER, KISALTMALAR

Ans. : Ansiklopedi
Ask.Lis : Askeri Lise
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri
yay. : yayın
yy. : yüzyıl

1. GİRİŞ

Tarih boyunca kültür, sanat vb. kavramların tanımlarında farklı görüşler, farklı yaklaşımlar olmuştur. Tanımların hemen hepsinde müziğe sanat, sanata da kültür kavramı içinde yer verilmiştir.

Bozkurt Güvenç, kültürü;

“Kültür, toplum, insanoğlu, eğitim süreci ve kültürel muhteva gibi değişkenlerin ve bunlar arasındaki karmaşık ilişkilerin bir işlevidir.”¹

Şeklinde tanımlarken, bir ansiklopedi maddesi olarak “kültür terimi, iktisadi üretim ve dağılım sistemini, akrabalık ve aile örgütlenmesi sistemini, siyasal ve dinsel örgütlenmeyi, günlük yaşam kurallarını, ahlak ve adalet sistemini, dili ve mit, sanat, felsefe hatta bilim üretimini kapsamaktadır şeklinde açıklanmıştır.²”

Kültürle ilgili olarak yapılan bir çok tanımdan biri de İngiliz antropolog Edward B. Tylor’un, “Bilgileri, inançları, sanatı, ahlakı, yasaları, gelenekleri ve bir toplumun üyesi olarak insanın edindiği bütün öteki eğilim ve alışkanlıkları içeren karmaşık bir bütündür”³ şeklindeki açıklamasıdır.

Yukarıdaki tanımlar ele alındığında en küçük toplum, cemaat ve kavim için tek bir kültür modelinden bahsetmenin mümkün olmadığı ve

¹ GÜVENÇ, Bozkurt. *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1991, s 101

² Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi. Interpress Basın ve Yay. A.Ş. İstanbul 1986. Cilt. 14 s 7270

³ _____, s. 7270.

olamayacağı düşünülebilir. Tarih içinde bazı kültürlerin diğer kültürlere egemen tutulduğu görülse de egemenlik altında kalan kültürlerin, özgün niteliklerini korudukları bilinmektedir. Bununla birlikte söz konusu üst kültür olarak adlandırılan egemen kültürün de aslında bir yönüyle farklılıklardan bileşke bir büyük topluma ait yeni bir kültür olduğu düşünülebilir.

Ulusların kültürlerine bakıldığında, genel anlamda tek bir kültürden söz edilebilirken, ulusu oluşturan topluluklar tek tek ele alındığında, bireylerin yaşadıkları yere, yaşayış biçimine bağlı olarak değişkenlik gösteren birden çok kültür modelleri oluşturdukları görülebilir. Oluşturulan bu modeller, Türkiye Cumhuriyetinde de olduğu gibi, bölgelere göre farklı kılık kıyafet, düğün törenleri, el sanatları, misafir ağırlama gibi geleneklere yansır. Kültür tanımları ise bu yansımanın sonuçlarıyla ilişkilendirilebilir.

Öyleyse kültür tanımları daha ayrıntılı olarak incelendiğinde, bu tanımların hepsinde sanat kavramına değinilerek belirginleştirildiği görülebilir. Bu bağlamda sanatın bir kültür ürünü olarak ele alındığı söylenebilir. Özgün yaratılar olarak açıklanan kültür, en küçük toplumdan en büyük topluma, toplumlar arası farklılıkların göstergesi olarak nitelendirilebilir. Böylesi bir yaklaşımla kültür ürünlerinin de en küçük toplumdan en büyük topluma özgür ve özgün yaratma süreci içerisinde farklılaştığı ve küresel dünya kültürünün içerisinde önem kazandığı söylenebilir. Kültür ürünleri tek tek ele alındığında, bilgi, hüner, alışkanlıklar, dil, felsefe ve hatta bilimin yanı sıra, bu kavramlar içinde önemli bir yere sahip olan sanat kavramı, kültürün vazgeçilmez bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır.

Sanatın, kültür içerisindeki önemi belirgindir. Müziğe ilişkin yaratıların ise kaynaklarda en çok yer verilen ürünler olduğu açıktır. Müziğin sanat ve sanat kavramı olarak ele alındığında, günümüzde sanat

kavramı içerisinde yer alan diğer uğraşların yüklendiği tarihsel birikime göre daha eskiye dayanan bir geçmişe sahip olduğu açıkça görülür.

Sanat kavramı ve bu kavrama giren uğraşların listesi, dönem anlayışına göre tarih boyunca değişiklikler sergilerken, müzik, tarihin hiçbir döneminde sanat kavramının dışına çıkmamıştır. Eski Yunanda el sanatının ve yapısal gereçlerin karıştığı uğraşlara karşıt olarak, hitabet, diyalektik, aritmetik, müzik, astronomi gibi yalnız zihinsel etkinlikler ve eylemler sanat sayılmaktaydı. 18. Yüzyıldan itibaren, mimari, heykel, resim, gravür, müzik ve koreografi gibi bazı meslekler, Güzel Sanatlar adı altında toplanmıştır. Rönesans ile birlikte, bu meslekleri uygulayanlar da işçi ve esnaf statüsünden sıyrılıp, bağımsız sanatçılar olarak sayılmışlardır. Günümüzde sanat kavramı oldukça genişlemekle birlikte edebiyattan sahne sanatlarına ve müziğe, resimden dekoratif, grafik ve seramik sanatlarına kadar güzellik duygusuna dayanan her türlü yapım ve uygulama birer sanat dalı sayılmaktadır.⁴

Müzik sanatı, sanat içerisinde yer alan diğer uğraşlarla karşılaştırıldığında, tarihsel birikiminin yanı sıra kültürün de değişmez bir ögesi olma özelliğini korumaktadır. Kültürün her topluma göre farklılık gösterdiği, bunun yanı sıra bir toplum içinde farklı kültür modellerinin oluşturulduğu göz önünde bulundurulduğunda örneğin, Türk ulusu üst kimliğinde oluşan kültür içerisinde halk müziği geleneğinin bölgelere ve hatta yörelere göre oldukça farklılıklar gösterdiği bilinir. Bu farklılıklar, gerek tercih edilen çalgılarda, gerek tezene vuruşları ve gırtlak namelerinin özelliklerinde dikkati çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında Türkiye Cumhuriyetinin, geçmişten müzikle ilgili miras aldığı kültür ürünlerinde çeşitliliklerin varlığı tespit edilebilir. Söz konusu müzikal mirasla ilgili ürünler, Türk halk müziği, Türk sanat müziği, askeri müzik, dini müzik ve eğitim müziği olarak çeşitlendirilebilir.

⁴ Grand Master Gen Kül Ans. Milliyet yay. Nisan 1992 c. 5, s.1277

Günümüzde daha çok popüler müzik içerisinde ekonomik ürüne dönüşen halk müziği ve sanat müziğinin, müzikal alanda Türk toplum yaşamının en önemli yerini işgal ettiği düşünülebilir. Bununla birlikte Türk toplum ve devlet yaşamında varlığını her dönemde korumuş olan ve tarih boyunca tuğ takımları, tabılhane ve mehterhane gibi adlar alan Türk askeri müzik takımları, milli duyguların güçlendirilmesi, bağımsızlık inancının pekiştirilmesi, programsız olarak müzik eğitiminin, dinleyici beğenisini geliştirerek bir yönüyle sağlanması gibi yararları bulunduğu tespit edilmiştir. 19. Yüzyılın başlarına kadar dolaylı bir müzik eğitimi konusunda yararlı olan askeri müzik çalışmaları, 1831* yılında Müzika-i Hümayunun kurulmasıyla doğrudan müzik eğitiminin başlatılmasına neden olmuştur. Alaşımli çalgılar, piyano, keman gibi çeşitli çalgı dersleri yanında müzik kuramları, bona ve solfej gibi dersler okutulan bu kurumda bir çok seslendirici, besteci ve orkestra şefleri görev almış ve yeni sanatçıların yetiştirilmesinde önemli rol üstlenmişlerdir.** Yeni sanatçı yetiştirme süreci doğrudan müzik eğitimi süreci olup, yetiştirenler müzik eğitimcisi, yetişmekte olanlar da müzik öğrencisi olarak ele alınabilir. Nitekim bu kurumun Cumhuriyet tarihimizdeki müzikal kurumların ve müzikal geçmişin oluşmasında kaynaklık etmesi bu düşüncüyü güçlendirmektedir. Ayrıca söz konusu müzik dersleri dışında askeri müzik topluluklarının halka yönelik verdikleri konserlerle de, toplumun müzik beğenisini geliştirdiği, çok sesli dinleme alışkanlığını kazandırma eylemi içinde olduğu söylenebilir.

Türklerin devlet düzenine geçmelerinden itibaren yaşamlarından eksik etmediği Türk askeri müziğinin, hakkında yeterince kaynak bulunamaması, askeri kurumlar hariç, mesleki müzik eğitimi veren kurumlarda ders olarak okutulmaması, ya da yüksek lisans programlarında ders olarak

* Mahmut Ragıp Gazimihal'in Yüzyıllar Boyunca Mehterhane ve Türk Müzik Kalkınışı adlı yayınında 1831, Müzik Ansiklopedisinde ve Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisinde 1826, tarihi alınmıştır.

** Mahmut Ragıp Gazimihal, Türk Askeri Müzikleri Tarihi, İstanbul 1955, s.277.

okutulmaması* sonucu, yeterince tanındığını ve eğitim kurumlarına doğrudan katkısının olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Ancak, Türk Askeri müziğinin görkemli geçmişi, usta-çırak ilişkisine dayanan eğitim alışverişi ele alındığında, bugünkü eğitim müziğimize katkısının olduğu ve bu katkıların belgelerle, bulgularla desteklenerek araştırma yapılmasının gerektiği düşünülebilir. Bu tür bir çalışmada ortaya konması beklenen konular genelde askeri müzik ve eğitim müziği olarak ele alınsa da, özellikle askeri müziğin geçmişi hakkında dönemlere ayırarak bilgi vermek, kültürümüz içindeki yeri ve anlamını kavramak, müzik eğitimi açısından önemini ortaya koyarak bugünkü geçerli kültürel anlamları üzerinde yoğunlaşarak ortaya konma biçiminde ele alınmalıdır. Eugenia Popescu-Judetzu Türk Askeri müziği ve kurumlarının kültürel anlamlarıyla ilgili olarak Türk Musiki Kültürünün Anlamları adlı kitabında çeşitli ve derinlikli bilgiler vermektedir. Örneğin:

“Mehter musikisi dallanıp budaklanmış karmaşık kültürel yapısıyla, askerlik, tören ve eğlence faaliyetlerini dini renklerle birleştiren bir musikiydi. Mehter Türkün milli sazı olarak tanımlanır. İslam inancının itici gücü, din uğruna savaşmayı, İslam dinine inanıp Peygamberin yeşil bayrağı altında savaşanların “yaşama atılımını” yücelterek askeri fetih fikrini genişletmiştir. Mehter musikisi başka musiki türlerinden farklı olarak herkes için icra edilen ve toplumun çok geniş bir kesimince dinlenen bir musiki olma özelliğini taşıymaktaydı.”

Mehter müziğinin, “Türk’ün milli sazı” olması ifadesine başka kaynaklarda da rastlanmaktadır; Haydar Sanal ve Mahmut Ragıp Gazimihal, Osmanlıların Avrupa ile savaşlar nedeniyle uzun yüzyıllar boyunca etkileşim halinde olduğunu, bunun sonucu olarak mehter müziğinin, uluslar arası bir özellik kazandığını iddia etmektedir. Bunun

* 2000-2001 Eğitim öğretim yılında U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi A.B.D. Müzik

yanı sıra Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu tarafından yayınlanan “Mehterhane” adlı yayında Türk askeri müziğini Avrupa’ya tanıtmakla bugünkü askeri müzik biçiminin doğuşunu sağlayan mehterhane “Türk’ün milli sazı” olarak nitelendirilmektedir. Kaynaklarda ele alınışları bakımından görkemli bir geçmiş ve faaliyet alanı bulunan bu kültür mirasının bugünkü durumu betimlenmeli; söz konusu mirası devralan kurum ve kişilerin bu geçmişle ilgili düşünceleri değerlendirilmelidir. Öte yandan müzik eğitimi ve Türk askeri müzik ilişkilerinin geçmişi, bugünü ve geleceği hakkında bando ve mehter kurumları elemanlarının görüşü, yaklaşımlarının da konuya açıklık kazandırır nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Bu bağlamda, bu araştırmayla bir yandan, kaynak yetersizliği, eğitim kurumlarında askeri müzik eğitimine yeterince yer verilmediği düşüncesi, yeterli tanıtımın sağlanamaması ve bu sayede eğitim kurumlarına doğrudan katkısının bulunmadığı şeklinde sıralanabilen eksiklikler giderilmeye çalışılırken, diğer yandan Türk askeri müziğinin geçmişteki kültürel anlamlarının ne olduğu; bu anlamların bugün korunup korunmadığı ve Türk müzik eğitimine katkısının olup olmadığı; varsa nasıl bir katkı sağladığı ve bu katkının sürüp sürmediği, askeri müziğimizin özellikle mesleki müzik eğitimi olmak üzere eğitim kurumları içinde yer almasının gerekli olup olmadığı ortaya konulacaktır.

Böylece yukarıdaki sorularla durumu betimlemeye, sorunları anlayarak çözüm önerileri bulmaya yönelik olarak “Türk Müzik Eğitiminin İçerisinde Türk Askeri Müziğinin Gelişimi ve Kültürel Anlamlarıyla Birlikte Yeri ve Önemi” şeklinde problem cümlesi geliştirilmiştir.

Yapılan araştırmada, Türk askeri müziğinin geçmişten bugüne getirdiği kültürel anlamların neler olduğu, geçmişte taşıdığı değerler ile günümüzde taşıdığı değerlerin değişip değişmediği; bir değişim tespit

edildiğinde bu değişimin sebeplerinin ortaya konması, Türk müzik eğitime sağladığı faydaların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır.

- 1- Mehter müziğini temsil eden kültürel değerler nelerdir?
- 2- Mehter müziğini temsil eden tarihi değerler nelerdir?
- 3- Türk eğitim müziği ile Türk askeri müziği arasındaki ilişki nasıldır?
- 4- Günümüz askeri müzik kurumlarında bando ve mehtere ilişkin görüşler nelerdir?
- 5- Mehter kurumları ve mehteranların bando ve mehter kurumları ile ilgili düşünceleri nasıldır?
- 6- Mehter musikisi ve bandonun Cumhuriyet sonrası kültürel anlamları ne şekilde açıklanabilir?

Araştırmaya aşağıdaki varsayımlar ile başlanmıştır:

1. Bu araştırma sonunda Mehter Topluluğu üyelerinin çalıştıkları kurumu yeterince tanımadığı ortaya çıkacaktır.
2. Bu araştırma sonunda, Mehter teşkilatının, tarihte üstlendiği anlamların bazılarını yitirdiği anlaşılacaktır.
3. Askeri müziğin tarihte üstlendiği anlamların bazılarını yitirdiği ortaya çıkacaktır.
4. Askeri müziğin, müzik eğitiminde etkisinin büyük olduğu ortaya çıkacaktır.
5. Mehter topluluklarının yetiştirilmesinde zorluklarla karşılaştığı ortaya çıkacaktır.

Yapılan araştırma, mehter takımı ve mehter müziğinin geçmiş, bugün ve gelecek açısından değerini ortaya koymak; Türk müzik eğitimi tarihiyle ilişkilendirerek müzik eğitimine katkısını tespit etmek, tarih mirası olarak yaşayan mehter takımı ve Türk askeri müziğinin bugünkü durumunu betimlemek, gelecekte Türk kültürü tanımlamaları içerisinde gerçek yerini ve değerini ortaya koymak açısından önemlidir.

Mehter ve askeri müziğin yüklendiği kültürel anlamların geçmişteki durumunun tespit edilmesi için arşiv araştırması yöntemi kullanılmış, yanı sıra bugünkü mevcut durumun daha önceki koşullarla ilişkilerini dikkate alarak her iki durum arasında betimleme araştırması yapılmıştır. Araştırmada kullanılmak üzere mehter ve askeri bando topluluğu üyelerine 25 sorudan oluşan çoktan seçmeli bir anket uygulanmıştır. Bu anket ile hem kendi kurumlarıyla ilgili hem de diğer kurumla ilgili görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Veri toplamada bazı zorluklarla karşılaşmıştır.

Araştırmada Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyetlerini sürdüren mehter toplulukları ile askeri bando toplulukları evreni oluştururken, örneklem olarak Ankara, İstanbul ve Bursa'daki mehter toplulukları ile askeri bando toplulukları, Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması, İstanbul'un Osmanlı Devleti'nin en önemli başkenti olması ve Ankara'nın Cumhuriyet Türkiye'si'nin başkenti olması ve buradan elde edilen bulguların evreni temsil ederek genelleme olanağı sağlayacağı düşünüldüğünden tercih edilmiştir.

Bu araştırmada aşağıdaki sayılılardan hareket edilecektir.

- 1- Seçilecek örneklem evreni temsil edecek niteliktedir. Çünkü; elde edilen verilerin evreni temsil eder nitelikte olduğu düşünülmektedir.
- 2- Uygulanacak anket sonuçlarına büyük ölçüde güvenilmektedir.

Araştırma askeri bando topluluğu elemanları ve mehter topluluğu elemanlarıyla sınırlıdır.

2. BÖLÜM

2.1. TÜRK ASKERİ MÜZİĞİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1.1. Orta Asya'da Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi

Türklerde askeri müziğin varlığı tarihin karanlık noktalarına kadar dayanır. Türk metinlerinin tarih sayfalarına geçtiği zamanlardan itibaren de açıklık kazanır.⁵

Türk askerlik tarihinde bu konuyla ilgili bilgiler, M.Ö. 4. yy. a kadar gitmektedir. Belgelerde Türk ordu müziği, açık bir ifade ile günümüzden 2500 yıl öncesine dayandırılmaktadır.⁶

Çin kaynaklarına göre, miladın ilk yüzyıllarından itibaren İç Asya'da, daha sonra Türkiye müziğinde de yer edinen, kopuz, tambur, kaval, çeng, dümbelek, davul, boru, zurna, nakkare, zil, çingirak gibi çalgılar kullanılmıştır.⁷

İç Asya'da çeşitli şekillerde müzikli gösteriler yapılmaktaydı. Çin tarihçileri bozkırda davullar çalındığını, ozanların kahramanlık destanları okuyup, göçebelerin dans ederek destanları temsil ettiklerini Çin tarihçileri anlatmaktadır.⁸

⁵ Haydar Sanal, *Mehter Musikisi*, İstanbul 1964.s.III

⁶ Mahmut Ragıp Gazimihal, *Yüzyıllar Boyunca Mehterhane ve Türk Müzik Kalkınışı*, İstanbul 1957. S.4.

⁷ Emel Esin, "Yirmibeşinci Şarkiyat Kongresinde Türk Sanat Tarihi", *Musiki Mecmuası* Sene 13 Kasım. No 153. S.643

⁸ _____, a.g.e., s.644

Orta Asya müzik geleneğinin oldukça eski olduğu, zurna, davul, zil, keman, ney gibi bazı çalgıların kökeninin Orta Asya'da olduğu düşünülmektedir.⁹

Sümeroloji eğitimi almış ve bu konuda araştırmalar yapmış olan İsmail Hami Danişmend, Sümer milliyetiyle ilgili yaptığı araştırmalar sonucunda Sümerlilerin Orta Asya'dan Mezopotamya'ya göç etmiş eski Türklerden olduklarını iddia etmiştir.¹⁰

O halde Sümer müziğine ilişkin verilerin Türk müziğiyle karşılaştırılması yeni verilerin elde edilmesini sağlayabilir.

Eski ve yeni musikilerde kullanılmış veya kullanılmakta olan ney, tambur, ud, flüt, kaval, gayda, lir, kanun, santur, çeng, davul, def, harp gibi çalgıların hemen hepsinin kökenine Sümerlilerde rastlanmaktadır.¹¹

Eski Türk ordularında hükümdarın yanı başında mutlaka ozanlar bulunmaktaydı. Atilla'nın ordusunda ozanlar genellikle kopuz kullanmaktaydılar.¹²

Devlet teşkilatındaki en önemli kişi olan hükümdarın orduda yanı başında ozanları bulundurması Türk devlet yaşamında ordu müziği, askeri müzik kavramlarına verilen önemi ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bandolarda kullanılmakta olan vurmali çalgıların atası davul, Türk müzik tarihinde çok eski bir geleneğe sahiptir. Altay Şamanlarının dini törenlerde kullandıkları davulun kutsal bir öneme sahip olduğu bilinmektedir.¹³

⁹ _____, Sayı 133. S.5

¹⁰ H.Sadettin Arel, "Sümerliler ve Sümer Musikisi," *Musiki Mecmuası*, 1 Mart 1949 No 13 s.2

¹¹ _____, No 14 s.1

¹² _____, "Musiki Tarihinden Parçalar", *Musiki Mecmuası*, No 22 s. 10.

¹³ A.V. Anohin, "Şaman Davulu", *Musiki Mecmuası*, sayı 188, s 220.

Böylece davulun, hem dini müziğin, hem de ordu müziğinin ortak çalgısı olduğu görülmektedir.

Sümer Türklerinin vurmali çalgıları def, davul ve sistr'dir. Sümer Türkleri iki türlü def kullanırlardı. Adapa denilen def mabetlerde bazı ilahilerle dualara eşlik için diz üstüne konarak çalınırdı. Tek yüzlü deri kaplı olan diğer def, hem dini, hem de din dışı müzikte kullanılmaktaydı. Din dışı müzikte beraberinde davul, lir, çifte boru gibi çalgılar kullanılırdı. Bu durum, dini veya din dışı ezgilere def ile eşlik etme geleneğinin yaklaşık 6000 senelik bir geçmişe dayandığını ortaya çıkarmaktadır.

Sümer Türkleri davulu, ibadet sırasında tanrılara yalvarırken, çoğunlukla ney ile çalarlardı. Anadolu'nun her tarafında Türklerin en çok kullandıkları müzik aletleri davul ve zurnadır. Adı bile Sümerlilerden bize yansımış olan davulun düğünlerde, güreşlerde ve her türlü törenlerde üflemeli çalgı ile kullanılışı en eski milli geleneklerden sayılabilir.¹⁴

Eğlence, kahramanlık ve tören müziklerinde kullanılan davul ve zurnanın mehter topluluklarında da birlikte kullanılması Sümer Türklerinin geleneklerinin yakın tarihimize kadar sürdürüldüğünü ve askeri müzik kavramıyla iç içe olduğunu ortaya koymaktadır.

Sistr denilen çalgı, tenis raketine benzer biçimde saplı bir alettir ve ortasına yerleştirilmiş tellere takılan küçük tahta, maden veya kabuk gibi katı cisimlerden yapılmış parçalarla sallandıkça tıngırtılar çıkarır.

Önceleri sistr çalgısının Mısırlılar tarafından bulunduğu düşünülmekte ise de Sümer Türklerinin Ur kentinde yapılan kazılarda ele geçen eserler arasında M.Ö. 3000 yıllarına ait sistre benzer çalgıların bulunması bu çalgının Sümerlilerce kullanıldığını kanıtlamaktadır.

¹⁴ H. Sadettin Arel, "Musiki Tarihi Notlarından", *Musiki Mecmuası*, sayı 68, s. 238

Zilli maşa, çalpara, zil gibi çalgıların yüzyıllar boyunca yavaş yavaş sistrden doğmuş olma ihtimali vardır.¹⁵

Bu ihtimal doğrultusunda sistr çalgısının, tuğ takımlarının, mehterin ve günümüz askeri bandoların vazgeçilmez çalgısı olan zile kaynaklık ettiği düşünülmektedir.

Hunlar döneminde resmi, dini, askeri ve sivil yaşama ilişkin düzenleme ve etkinliklerin başta gelen ögesi müziktir. Hunların resmi ve dini çalgısı davuldu. Davul, hem devletin varlık, bağımsızlık ve egemenlik simgelerinden biri, hem de devletin askeri müzik topluluklarını oluşturan “tuğ takımları” ile Şamanlık dininin ve din ulularının baş çalgısıydı.¹⁶

Hunlar döneminde davulun, Sümerlilerde kullanımına ek olarak, bağımsızlık-egemenlik simgeleriyle kullanılışı yeni bir anlam yüklediğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hunlarda din, devlet, bağımsızlık-egemenlik, sivil yaşam müzikleri davul çalgısının etrafında bir araya toplanmış görünmektedir.

“Davul vurma” müzik yapma amacının yanı sıra iletişim biçimi olarak da kullanılmaktaydı. “Tuğ vurma” ise kendine özgü, çok amaçlı bir dinleti biçimiydi. Tuğ takımı bayrak ile, davul, boru, zil gibi çalgılardan kuruluydu. Yırağ-zurna, borguy-boru, tümrük-davul, küvrük-kös ve çeng-zil’den kurulu tarihi tuğ takımı çalgı kadrosunun ilk köklü temelleri Hunlar döneminde atıldı.¹⁷

Hunlar döneminde kullanılan tarihi tuğ takımları çalgıları ile Osmanlı mehter çalgıları karşılaştırıldığında aynı olduğu gözlenmektedir. Kullanılan çalgıların Türk kültürü ürünü olduğu kaynaklarda özellikle belirtilmekle beraber kurulan tuğ takımlarının Hunlar dönemine dayanması hem askeri

¹⁵ _____, a.g.e., Sayı 68, S. 239.

¹⁶ Ali Uçan, Türk Müzik Eğitimi Tarihi Ders Notları, 1988-1989. Ankara, s.8.

¹⁷ _____, a.g.e., 1988-1989, s.8.

müzik topluluklarının hem de kullanılan çalgıların Türk kültürünü temsil ettiğini göstermektedir.

Hunlar döneminin Türk müziği başlıca dört dala ayrılıyordu:

- a) Kasu (şaman) müziği: Dinsel, inançsal,
- b) Tuğ müziği: Resmi-askeri, tören, yürüyüş ve savaş müziği,
- c) Kahramanlık destanı müziği: Başarı, zafer, kahramanlık ve yiğitlik konulu,
- d) Oyun-şölen-eğlence müziği: Günlük yaşayışla ilgili konuları işleyen, çoğunlukla sözlü ezgiler.

Hunlar döneminde müzik en iyi askeri ve dinsel-büyüsel müzik alanlarında kurumlaşıp örgütlenmişti. Askeri müzik alanında “tuğ takımları”, dinsel-büyüsel müzik alanında da “kamlık” (Şamanlık), kurum, kuruluş, işleyiş, eğitim, etkinlik ve değer kazanmıştı.¹⁸

Askeri müzik kavramının ve askeri müzik topluluklarının Türk toplumundan dünyaya yayıldığına kanıtlayan belgeler vardır.

Asya Hunları döneminde Türk müziğinin ilişkide bulunduğu çevre müzikler arasında Çin müziği çok önemli bir yer tutar. M.Ö. 2. yy da siyasal bir görevle Türk kağanının sarayına gelen bir Çinli general ülkesine dönüşte “tuğ çalgıları”ndan oluşan bir takım götürerek kendi ülkesinin sarayında kurdurup çaldırmaya başlamıştı.

Çince, Farsça ve Türkçe Ortaçağ kaynaklarında belirtildiğine göre, Balasagun kağanlarının tuğ takımları için icat edilip, yapılan savaş boruları başta Çin olmak üzere çevre ülkelere hep buradan yayılmıştı.¹⁹

Değişen devlet yapıları ve zamanla birlikte askeri müzik topluluklarının da değiştiği ve geliştiği görülmektedir.

¹⁸ Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.12.

¹⁹ _____, a.g.e., 1988-1989, s.13.

Göktürklerin resmi çalgıları “köbürge” denilen davul ile boru idi. Hunlardan kalma bayrak (sancak) ve davulun yanına bir de boru katılmıştı. Böylece bayrakla birlikte davul ve boru Göktürklerde devletin varlık, bağımsızlık, egemenlik, tanıma-tanınma, atama-atanma ve yetki simgelerini oluşturuyordu. Devletin resmi-askeri müzik toplulukları olan tuğ takımlarında üflemeli çalgılar vurma çalgılara göre daha çok önem kazanmaya ve dolayısıyla tuğ müziğinde ezgisel boyut ritimsel boyuttan daha çok öne çıkmaya başladı.²⁰

Göktürklerde hanın önünde askeri geçit alaylarında nevbet vurulur, davul çalınırdı.²¹

Uygurlar, Göktürklerden aldıkları müzik mirasını her yönüyle işleyip geliştirmek suretiyle çok daha ileri bir düzeye ulaştırdılar. Uygurların resmi çalgıları altınlı davul ve boru, altın başlı sancakla birlikte kağanlık simgeleri idi. Tuğ takımı devletin resmi-askeri müzik topluluğudur.²²

Karahanlılar döneminde Türk Askeri Müziği, yavaş yavaş değişmeye, “tuğ müziği” “tabl müziği”ne ve “tuğ takımı” “tabihane”ye dönüşmeye başladı. Hun sarayında, hanın huzurunda, yüzyıllar boyunca süregelen geleneğe göre nöbet vurulurdu. “Nöbet vurma”, “tuğ vurma”nın İslamlığın benimsenmesinden sonraki yeni adı olup, kendine özgü bir askeri müzik dinletisi geleneğiydi.²³

Karahanlılar döneminde İslamlığın kabulünün etkisiyle askeri müziğin değişmesi, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi din ile askeri müzik arasında bağlantı olduğunu düşündürmektedir.

²⁰ Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.18.

²¹ Ahmet Tezbaşar, *Mehter Tarihi Teşkilatı ve Marşları*, İstanbul. 1975, s.15

²² Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.23

²³ _____, a.g.e., 1988-1989, s.35

Tabılhane nöbetlerinde (nevbet) “kök” (küğ) denilen belirli usullerle bestelenmiş çalgısal eserlere yer verilirdi. Yılın her gün ayrı bir kök seslendirilip dinletilirdi. Bu durum, kuşkusuz, Türk Askeri Müzik dağarının tarihsel gelişimi içinde Karahanlılar dönemine gelindiğinde ne denli artıp zenginleşmiş olduğunun açık bir göstergesiydi.²⁴

Gaznelilerde, Türk askeri müziğinin tuğ müziğinden tabıl müziğine ve tuğ takımından tabılhaneye dönüşmesi, Karahanlılardakinden daha hızlı olmuştur. Kesin bir yargıya varmak mümkün olmamakla birlikte davul-zurna ikilisinin Gaznelilerin askeri halk müziklerinde daha çok önem kazanmaya başladığı söylenebilir. Gaznelilerde sarayın ve Gazne kentinin yüksek kültür ve saray çevrelerinin dışında ve uzağında yaşayan Türk toplulukları ile ordulardaki askerler daha çok Türk halk müziğini yaşıyor ve yaşatıyorlardı. Nitekim bazı kaynaklarda Gazneli Sultan Mahmut’un askerlerinin vatan ezgileriyle şarkı söyledikleri özellikle belirtilmektedir.²⁵

Bu durumda askeri müzik kavramı içerisinde tek unsurun işlendiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Gazneliler döneminde askeri müziğin halk müziğiyle daha fazla etkileşmesi, Gaznelilerden önceki Türk topluluklarının askeri müziğiyle arasındaki farkı ortaya koymaktadır.

21.2. Selçuklular Döneminde Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi

Sırasıyla Karahanlılar, Gazneliler ve Büyük Selçuklulardan oluşan Türk devletlerinin İslamiyet’i toplumca benimseyip devletin dini durumuna getirmeleriyle Türk müzik yaşamı köklü değişikliklere uğradı. Bu değişiklikler özellikle Büyük Selçuklularda yoğunlaşıp doruğa ulaştı. Çağın genel çerçevesi içinde Arapça’nın din ve bilim dili, Farsça’nın devlet ve

²⁴ Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.35.

²⁵ _____, a.g.e., 1988-1989, s.38.

sanat dili olarak benimsenmesine ve Türkçe'nin ise daha çok konuşma dili olarak kullanılmasına da bağlı olarak saray, konak, köşk, medrese, cami, tekke, ordu ve halk arasında değişik müzik anlayışları kendini gösterdi. Bunda imparatorluğun devlet, etnik ve kültür yapısı gereği hüküm süren duygu, düşünce ve tasarım özgürlüğünün de kuşkusuz büyük rolü vardı.

İslamiyet'in benimsenmesiyle birlikte yeni bir oluşum sürecine giren "sanat müziği" daha çok saray, konak ve köşklere; halk müziği ise daha çok kent dışı yerleşim alanlarında ve göçebe obalarında gelişti. Tabihaneler ile tekkeler genellikle, halk müziği anlayışı ile sanat müziği anlayışının birbirleriyle en sık karşılaşım etkileştiği yerlerdi.²⁶

Toplum yaşamında müziğin ikiye ayrıldığı görülmekle birlikte, askeri ve dini müzik, hem halka, hem de saraya hitap eden bir tür olarak diğer müzik türlerinden ayrılmakta ve en fazla kişiye ulaşabilen müzik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Selçuklu sultanlığının ve beyliklerinin egemenlik ve özerklik durumlarıyla orantılı birer müzikçi takımı vardı. Devletin resmi-askeri müzik topluluklarını oluşturan bu takımlara tabihane denirdi. Tabihane, esas olarak "zurna, boru, davul, kös ve zil" den oluşan bir çalgı takımına dayanırdı. Bu takımın çekirdeği "davul-zurna" ikilisiydi. Davul, daha önceki, diğer Türk devletlerinde olduğu gibi, sancak (bayrak) ve boruyla birlikte, Türkiye Selçuklu Sultanlığı'nın ve beyliklerinin de egemenlik, bağımsızlık ve atama-atanma simgelerinden biriydi. Tabihaneler, gerek savaşta ve gerekse barışta her zaman Sultan ve beylerin yanında bulunurdu.²⁷

Askeri müzik kavramı, başlangıcında üstlendiği askeri, törensel, dinsel özellikleri içeren müzik olma özelliğini Selçuklu Sultanlığında da

²⁶ Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.43.

²⁷ _____, a.g.e., 1988-1989, s.45.

sürdürmüştür. Törensel işlevini; devlet törenlerinde kullanılmasıyla, dinsel işlevini; beş namaz vakti nevbet vurulmasıyla, askeri işlevini; savaşlarda ve barışta ordunun yanında yer alması orduyu savaşa yüreklendirmesiyle yerine getirdiği görülmektedir.

Tabıl takımının yaptığı müziğe “tabıl musikisi”, sunduğu dinletiyeye ise “nevbet” (nöbet) denirdi. Tabılhaneler günün belirli zamanlarında Sultanın kapılarında beş, beylerin kapılarında ise üç kez nevbet sunarlardı. Tabıl müziğinin devlet ve özerklik simgesi olmasından başka açık havada devlet töreni, saat duyurma, savaşa yüreklendirme, eğlenti gibi çok çeşitli işlevleri yerine getiriyordu.²⁸

2.1.2. Osmanlılarda Türk Askeri Müziğinin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Türkiye’sinde müzik, gösterdiği tarihsel oluşum, değişim, açılım, gelişim ve dönüşüm bakımından üç ana evrede incelemeyi gerektirir. İlk evre: 1299-1520, orta evre: 1520-1826 ve son evre: 1826-1920/1923.

İlk evrede müziğin devletten gördüğü güçlü-köklü yardım ve yönlendirici destek sayesinde başta padişah sarayları ve paşa konakları olmak üzere Osmanlı Devletine başkentlik eden Bursa, Edirne ve İstanbul büyük birer müzik merkezi durumuna geldiler. Birbiri ardına yapılıp açılan camiler ve tekkeler ile Darulhuffaz ve Darülkurrallar inançsal sanat müziğinin, kurulan mehterhane ve Enderun müzik okulu ile Meşkhaneler de dünyasal sanat müziğinin temel kurum ve kuruluşları haline geldiler.²⁹

Bu kurum ve kuruluşlar aracılığıyla müzik eğitimine büyük ölçüde önem verildiği görülmektedir.

²⁸ Uçan, a.g.e., 1988-1989, s.46.

²⁹ Ali Uçan, *Müzik Eğitiminde Temel Kavramlar İlkeler Yaklaşımlar*, Ankara, 1994, s. 54.

Osmanlılarda mehterhanenin kuruluşu, Selçuklu Sultanı'nın Osman Gazi'ye egemenlik belirtisi olarak "Tabıl ve Alem" göndermesiyle başlar. Osman Gazi'nin başarılarına karşılık Selçuklu Sultanı tarafından 1284 tarihli bir fermanla Söğüt ve çevresi kendisine yerleşim alanı olarak verilmişti. 1289 tarihli bir ferman ile de "tuğ, alem, tabıl ve nakkare" den oluşan bağımsızlık malzemesi gönderilmişti. Bu malzemeler geldiğinde, bir ikinci zamanı, Osman Gazi divan kurarak ilk kez nevbet çaldırdı. Kendisi ve çevresindekiler nevbeti ayakta dinlediler. Bu ilk nevbetin çalınışından Fatih Sultan Mehmet dönemine kadar Osmanlı padişahları nevbeti ayakta dinleme geleneğini sürdürdüler.³⁰

Osmanlıların, devlet törenlerinde nevbet çaldırma geleneğini kendilerinden önceki Türk devletlerinde gördükleri, bu geleneği yaşattıkları görülmektedir. Nebbetin taşıdığı siyasal anlamın Osmanlılara Türk gelenekleri aracılığıyla geçtiği söylenebilir.

Orta evrede mehter müziği, Türk dünyasal müziğinin toplum genelinde en gözde dalı olarak çok daha görkemli bir duruma geldi. Ordu bütçelerinden müziğe daha çok kaynak ayrılarak mehterhanenin kadroları genişletildi, sayıları artırıldı. İmparatorluğun büyük merkezlerinde ve belli başlı kalelerinde konuşlandırıldı ve eğitim düzeyi yükseltildi. Çalgılarını büyük ustalıklarla çalabilen mehterlerin yanı sıra Neferi Behsam Ağa, Zurnacı Dağı Ahmet Ağa ve Zurnacıbaşı İbrahim Ağa gibi besteci mehterler yetiştirildi.³¹

Kaynaklarda görüldüğü kadarıyla Osmanlı döneminin orta evresine kadar din, eğlence, askeri müzik alanlarında besteciden söz edilmemektedir. Orta evrede özellikle bestecilerden ve onların yetiştirilmesinden söz edilmesi bu konunun özellikle ele alındığını göstermektedir.

³⁰ İsmail Bozkaya, Uygulamalı Bando Ders Notları, 1991, s 3.

³¹ Uçan, a.g.e.,1988-1989, s.58.

Mehter müziği, içerisinde sanat müziği, halk müziği, eğlence müziği, raks müziği, askeri müzik ve dini müzik etkileri yer alan bir müzik tarzıydı. Mehter müziği örnekleri toplum hayatındaki yerleri bakımından tamamen yerlidir, yalnız Türk mehterine özgü eserlerdir.³²

Mehter müziğinin, içerisinde çok çeşitli müzik etkilerinin yer aldığı bir müzik olması, Gazneliler döneminde askerlerin özellikle halk müziğini tercih etmeleriyle askeri müzik tarzını çeşitlendirmeleri ve bu tarzın kendilerinden sonraki Türk devletlerini ve ordu müziğini etkilemiş olmalarıyla açıklanabilir.

Mehter Türkün milli sazı olarak tanımlanır.³³

Mehter, Farsça “mihter” kelimesinin Osmanlılarda aldığı şekildedir. Ulu, en büyük anlamındadır. Bazı İslam devletlerinde, Memlûklerde ve Türkistan’da saray teşkilatında görevli memur veya vezir anlamında kullanılmıştır. Kaynaklarda mehterin askeri, müzik topluluğu üyesi anlamında kullanılışına ancak 16. yy. da rastlanmaktadır.

Mehter terimi asker olmayan bazı müzisyen grubu için de kullanılmaktaydı. Bunlar, düğünlere, eğlence yerlerine davul, nakkare, zurna, daire gibi müzik aletleriyle giderek halkı eğlendiren musiki esnaflarıdır. Savaş zamanı orduya katılır, askeri havalar çalarlardı. Kuruluş olarak “mehterbaşı”ya bağlı idiler ve bunlara da “mehter” denirdi.³⁴

Mehter müziğinin içindeki çeşitli müzik tarzlarının varlığı bir başka açıdan, mehter topluluğundaki sivil müzisyenlerin savaş dışında, mesleklerini toplum hayatında kullanmalarıyla açıklanabilir

³² Sanal, a.g.e., 1964, s.7.

³³ Eugenia-Judetz Popescu, *Türk Musiki Kültürünün Anlamları*, s 56.

³⁴ Sanal, a.g.e., 1964, s.7.

Osmanlı askeri musikisi Osman Gazi zamanında hayat bulduktan sonra savaşlarda yer almaya başladı.³⁵

Mehter, İslam inancının itici gücü din uğruna savaşmayı, İslam dinine inanıp peygamberin yeşil bayrağı altında savaşanların “yaşama atılımı” nı yücelterek askeri fetih fikrini genişletmiştir. Osmanlılar ise fetih ruhuna davul musikisinin tılsımlı sesini, ordunun önünde taşınan tuğların çekici etkisini katmışlardır.³⁶

Mehterin İslamiyet’le birlikte askeri fetih fikrini genişletmesi, Osmanlının yayılcı politikasının varlığını ve mehterin bununla ilgisini ifade eder niteliktedir.

Osmanlı yaşama biçiminin bir özelliği olan mehter Arapça “ümme” teriminin dile getirdiği, dünya İslam cemaati birliği içinde yer alan insanların kendilerini tanımladıkları kimliğin musikideki yüzyıllarca süren bir ifadesiydi.³⁷

Askeri müzik topluluklarının eski Türk devletlerinde kullanımında dini özelliğin vazgeçilmez olduğu görülmektedir. Askeri müziğin Osmanlı Devletinde kullanımında da din unsurunun olduğu ortadadır. Türk devletlerinde askeri müzik, din ile bütünleşmiş, sadece dinler değişmiştir.

Osman Gazi’nin huzurunda vurulan nevbete saygı gösteren davranışı davul musikisini kurumlaştırmış, mehter gösterisini hükümdarın saltanat işaretleriyle özdeşleştirmiştir. Bu bakımdan, davul musikisi sadece hükümdara armağan edilen bir tören süsü değil, hükümdarlık unvanının, hükümdarın fiili iktidarının tam bir ifadesi, hanedanı temsil eden bir simge idi.³⁸

³⁵ Sanal, a.g.e., 1964, s.6.

³⁶ Popescu, a.g.e., s57.

³⁷ _____, a.g.e.,s.57.

³⁸ _____, a.g.e., s.59

Bu durum askeri müziğin Osmanlı Devletinin siyasal yönünü ifade eden özelliğini açıklamaktadır. Mehterin Osmanlı'nın siyasal gücünü temsil etmesi özelliği, aşağıda şu şekilde açıklanmaktadır;

Evlıya Çelebi'ye göre mehterin görevleri iki aşamada ele alınmaktadır. Birincisi mehter, hükümdarın haşmetinin ve gücünün musiki ile dile getirilen bir göstergesi olarak törenlerdeki ve askeri alandaki görevlerini birbirine karşıt dünyalarla bağlar kurarak yerine getiriyordu. İkincisi ise, mehterin manevi amacıyla ilgili olarak, mehterin usta sazandeleri hükümdarlarının "elemli" ruhlarına "safa" verebilmek için klasik fasıllar icra ederken ruhi bir işlev de görüyorlardı.³⁹

Mehterhaneler, Türk müzik tarihinde toplu müziğin başlangıcını, müzisyenlere özgü birlik ve uyumun ilk basamağını oluştururlar. Ordu bünyesindeki mehterhanelerde görev yapan müzisyenler devletten maaş almış, ayrı bir özenle yetiştirilmişlerdir. Çalgıcılar, çaldıkları çalgının adıyla anılmıştır. "Zurnazen, boruzen, zilzen, tabılzen" gibi . Her çalgı grubundan oluşan topluluğa "kat" adı verilir. Her katın bir başı bulunur, o da yönettiği çalgı grubunun adıyla anılır; Boruzenbaşı, zurnazenbaşı, zilzenbaşı" gibi. Mehterleri "Mehterbaşı" yönetir.⁴⁰

Mehter topluluğunun devletten maaş alması, müzisyen yetiştirilmesinde özel önem gösterilmesi, mehterin Osmanlı devlet yapısı içinde kurumlaştığını göstermektedir.

Mehterhanede her çalgı grubunun başına "Ağa" deniyordu: Zilzenbaşı Ağa, Zurnazenbaşı Ağa, Nakkarezenbaşı Ağa, Borazanbaşı Ağa, baş davulcuya Başmehter Ağa", başçavuş idaresindeki çevgencilere "İçoğlan çavuşları Ağalar" deniliyordu. En saygılı yeri gelenek gereği baş davulcu işgal ettiği için, takımın şefi o sayılırdı. Takım çalacağı yere varınca

³⁹Popescu, a.g.e., s.62.

⁴⁰Bozkaya, a.g.e., 1991, s.4.

Mehterbaşı Ağa halka içindeki yerine geçer ve musikiyi başlatırdı, olası pürüzleri gidermek baş zurnacının işiydi.⁴¹

Mehter icrasının yerleşik düzeni içindeki sunuluş biçimi farklı anlatım araçları gerektiren tiyatroya özgü karmaşık bir olgu olarak görülebilir. Bu bakımdan mehter gösterisi, icranın, değişik bağlamları olan bir tiyatro olgusu gibi görülebilmesi için gerekli bütün nitelikleri taşır. Mehter tiyatrosu bir savaş tiyatrosu sayılabileceği gibi, barış zamanındaki mehter de kutlama törenlerinin gereğini yerine getiren yahut eğlendirme amaçlı bir tiyatro sayılabilir.

Mehter musikisi başka musiki türlerinden farklı olarak herkes için icra edilen ve toplumun çok geniş bir kesimince dinlenen bir musikiydi. Dağarcığındaki eserlerin çeşitliliği mehter musikisinin toplumun bütün tabakalarında yaygın bir biçimde sevildiği gerçeğini yansıtır. Mehter musikisi aslında şehir ezgileriyle halk türkülerinin aynı tiyatro olgusu içinde hem sanat musikisi eserleriyle hem de askeri yürüyüş havalarıyla bütünleştiriyordu. Mehter musikisi kültürü, zamanla Türk musikisinin ana malzemesi için bir kaynak olmuş, böylece Türk ulusal musikisinin taşıdığı kimliğin biçimlenmesine son derece önemli bir katkıda bulunmuştur.

Mehter örgütü kanunnamelerle kurulmuştur. Örgütün devlet katındaki yerini ve ödevlerini belirlemek amacıyla çeşitli dönemlerde çeşitli kanunnameler çıkarılmıştır. İlk kanun Sultan Osman tarafından, ikinci kanun ise Fatih Sultan Mehmet tarafından konulmuştur.⁴²

Fatih Sultan Mehmet döneminde yapılan düzenlemelerden bazıları şunlardır: İstanbul Demirkapı'da "nevbethane" kurulmuş, mehterlerin nevbet çalıp barındıkları bu yerler Osmanlı ülkesinin her yanına, özellikle büyük merkezler ve serhat şehirlerine yayılmıştır.⁴³

⁴¹ Gazimihal, a.g.e., 1957 s. 22.

⁴² Popescu, a.g.e., s.64-67.

⁴³ Bozkaya, a.g.e., 1991, s.3.

Demirkapı'da ve şehrin diğer yerlerindeki nevbethanelerde yatsı ve seher vakitlerinde nevbet çalınması kanununu Fatih Sultan Mehmet koymuştur. Fatih döneminde mehter musikisine verilen bu önem, ondan sonra gelen padişahlar tarafından da devam ettirildi. Mehterhane kuruluş ve kanunlarında bir diğer gelişme de Kanuni Sultan Süleyman döneminde olmuştur. Osmanlı topraklarının giderek genişlemesine uygun olarak devletin şanına layık daha geniş kadrolu, mehterhanelerin kurulması, vezirlere ve sair paşalara mehter katlarının verilmesi, elçilerin bulunduğu galebe (üstünlük) divanlarında ve bayram günü divanlarında mehter takımlarının yer alması, kuyumculara yirmi yılda bir mehterhane ve kös bağışlanması Kanuni döneminde düzenlenmiştir.⁴⁴

Mehter takımı hükümdarların hükümrânlık ve bağımsızlık sembollerinden sayıldığından en kalabalık mehter takımları hükümdara ait olanlardı. Hükümdarın mehter takımı, hakimiyeti ifade ettiği kadar, devleti de temsil ediyordu. Devletin resmi, mehter takımına "Al-i Osman Mehterhanesi", "Tabl-ı Osmani", "Tabl-ı Al-i Osman" denilmesi Osmanlı Devletini temsil etmesindendi.

Savaş zamanında mehter kadroları, barış zamanındakinin iki katına çıkarılıyordu. Anadolu'da, Tokat'ta, Harput'ta, Rumeli'de çeşitli yerlerde mehter evleri bulunmaktaydı.

Mehter takımı bulundurma hakkı, devletin, padişahın olmakla birlikte vezir-i azamın, kubbe vezirlerinin, defterdarların, reis-ül küttabların, beylerbeyilerin, Buğdan beylerinin, sancak beylerinin ve yürük beylerinin de mehterhaneleri vardı.⁴⁵

⁴⁴ Sanal, a.g.e., 1964, s.7.

⁴⁵ _____, a.g.e., 1964, s.13.

Osmanlı İmparatorluğunun yükselişiyle doğru orantılı olarak mehter teşkilatının da giderek geliştiği, daha büyük atılımlara sahne olduğu görülmektedir.

Mehter musikisi şekilleri peşrev, saz semaisi, söz semaisi, ceng-i harbi, türkü, murabba, raksiye, kalenderi ve benzeri şekillerdedir.

Mehter musikisinde nota metinleri elde bulunanlarda ve isim olarak bilinenlerinde olmak üzere 25 makam kullanılmıştır. Makamların içinde rast makamı bütün makamların anası olarak sayılmıştır. Din makamı olarak bilinen rast makamı mehter musikisi içinde askeri musiki parçalarında da kullanılarak yeni bir vasıf kazanmıştır.⁴⁶

Mehter müzisyenleri Enderun'da yetiştirilirdi. Acemi oğlanlar arasından seçilmiş olanlar Enderun'a alınarak musiki eğitime tabi tutulurdu. Mehterlerin musiki öğrenimini ilk olarak "mehter düdüğü" denen sazla yaptıkları bilinmektedir.⁴⁷

Saz çalmanın günah olduğu yolundaki iddialar karşısında bu birliğin korunmasında şu üç noktaya dayanılmıştır:

- 1- Mehter sazlarını çalmanın hükümdarlık geleneği olduğu ve buna izin verilmiş bulunduğu,
- 2- Hastalıkları tedavide hekimler tarafından musikinin gerekli görülmesi,
- 3- Her sazın bir pire, bir hükümdara, bir filozofa veya İslam büyüklerinden birine nispet edilmesi.⁴⁸

Mehter müziğinin korunmasında özellikle dini ve siyasi yönünün varlığı hayati bir önem taşımış, bu sayede yok olmaktan kurtulmuş görünmektedir.

⁴⁶ Sanal, a.g.e., 1964, s.7-8-19-13-21-36.

⁴⁷ _____, a.g.e., 1964, s.13.

⁴⁸ _____, a.g.e., 1964, s.62.

Gazimihal'e göre Asya ve İslam devletlerine özgü tabihane takımlarının devamı niteliğinde olan Osmanlı Mehterhanesi'nin tarihi, birkaç bakımdan önemlidir:

1-Kuruluşu eski tabihanelere oranla gelişmiş ve çalıcılık yeteneği olgunlaşmıştır.

2-Binlerce Türk müzisyen, askeri bir disiplin altında eğitim görmüştür.

3-Devlet maaşına bağlı tek yaygın müzik kurumudur.

4-Ordularda geniş kadrolu mızıkalar yaşatma konusunda Avrupa uzun zaman Mehterhaneyi örnek almıştır.

5-Müzik alanında yenileşmeye mehterhanenin eşliğinden geçilerek girilmiştir.

6-Bizde ordu mızıkacılığı bu kurum sayesinde askerlik tarihimizin en eski, en saygıdeğer bir kurumu olma özelliğini elinde tutmuştur.⁴⁹

Yukarıdaki maddelerle mehterhanenin Türk müzik kalkınmasında üstlendiği önemli rol görülmektedir. Buna göre mehterhane müzik eğitiminin gelişmesini, müziğin kurumlaşmasını, yenileşmesini ve geçim sağlamak üzere meslek olarak düşünülmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren müziğin önemsendiği, Enderun ve Birun teşkilatında yer verildiği, Enderun-ı Humayun teşkilatının kurulması sırasında müzik ve müziğe bağlı sanatlara da önemli ölçüde yer ayrıldığı görülmektedir.

Enderun'da ulufe almakta olan müzik kuruluşları içinde "cemaat-i mehteran-ı alem", "cemaat-i mehteran-ı hayme" yani "otak-ı humayun mehterleri cemaati" ve birunda "cemaat-i mehteran-ı növbethane-i Galata" gibi müzik teşkilatları kurulmuş ve kadroları devletin siyasi durumuna bağlı olarak genişlemiştir.⁵⁰

⁴⁹ Mahmut Ragıp Gazimihal, *Türk Askeri Mızıkaları Tarihi*, 1955, s.11.

⁵⁰ Rıfkı Melul Meriç, "Osmanlılar Devri Türk Musiki Vesikaları", *Musiki Mecmuası*, s. 153.

İmparatorluk dönemi eğitim düzeni içinde uzun süre yer alan başlıca örgün sivil eğitim kurumları sıbyan okulları, Medreseler ve Enderun okullarıdır. Bunlardan sıbyan okulları ve Medreselerde Kuran, ezan ve ilahilerin makamsal çerçevede, ezgisel kalıplar içinde okunmasına verilen önemle dolaylı bir dinsel müzik eğitimi verilmekteydi. Enderun yani saray okullarında ise uygulanan diğer eğitim programlarının yanı sıra müzik dersine de yer verildiği, müzik dersinin, “meşkhane” denilen ayrı yerde ya da derslikte yapıldığı ve dönemin ünlü müzikçileri tarafından okutulduğu, tüm öğrenciler için zorunlu tutulan bu derslerde Klasik Türk Sanat Müziği öğretildiği, yetenekli öğrencilerin ise mesleki müzik eğitimi, bir bakıma konservatuar eğitimi gördükleri bilinmektedir.⁵¹

Enderun okulları programlarında müzik eğitimine bilinçli, planlı, sürekli ve belirgin olarak yer verilen ilk Osmanlı örgün sivil eğitim kurumu olarak nitelendirilebilir. Yine bu kurumlar “dinsel olmayan müzik eğitimi” uygulamalarının yer aldığı ilk Osmanlı örgün sivil eğitim kurumu olarak görülebilir. Tabilhane, mehterhane ve Mızık-a-i Hümayun imparatorluk dönemindeki askeri eğitim düzeni içinde birbirini izleyen başlıca askeri örgün müzik eğitimi kurumlarıdır.⁵²

Mehter müziği din dışı müziğin bir kolu olarak gelişmiş olmakla birlikte, diğer müzik kolları ile de ilişkisi bulunan bir koldu. Mehterlerin ilk dönemlerde ilahi okumuş olmaları mehter müziğinin dini müzikten etkilenmiş olduğunu, mehter takımlarının asker müziği dışındaki sanat müziğinden eserler çalmaları, mehter müziği içinde türkülerin de yer alması, çeşitli müzik tarzları ile canlı bir etkileşim içinde olduğunu kanıtlamaktadır.

⁵¹ Uçan, a.g.e., 1994, s.37.

⁵² _____, a.g.e., 1994, s.37.

En eski mehter müziği örneklerine 16. yüzyılda da rastlanmaktadır. 17. yüzyıla ait bestecisi bilinmeyen bazı eserlerin de 16. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir. 17. yüzyıl Türk müziğinin her alanda gelişme gösterdiği bir dönemdir. Sanat müziği, bu müziğin bir kolu olan asker müziği, dinlence müziği, eğlence ve halk müzikleri geniş bir yaygınlık gösterir. Türk müziğini notaya alma çalışmaları da bu çağa rastlar. Mehter müziğinin önemli bestecilerinden Zurnacıbaşı İbrahim Ağa, Zurnazen Dağı Edirmeli Ahmet Çelebi bu devirde yetişmiştir.⁵³

2.1.4. Türk Askeri Müziğinde Kullanılan Çalgılar

Osmanlı mehterhanesinde kullanılan çalgılar üç grupta incelenmektedir: Üflemeli çalgılar, Vurmalı çalgılar, Ziller-çingiraklar.

1-Üflemeli Çalgılar:

Zurna (kaba zurna, cura zurna)

Boru

Kurrenay

Mehter Dütüğü

Klarnet

2-Vurmalı Çalgılar

Kös

Davul

Nakkare

Tabılbaz

Def

3-Ziller-Çingiraklar

Zil

Çevgan⁵⁴

⁵³ Sanal, a.g.e., 1964, s.126-150.

⁵⁴ ____, a.g.e., 1964, s.65.

Osmanlı mehterhanesinde kullanılan çalgılara bakıldığında kökeni eski Türk devletlerine dayanan çalgılar olduğu görülmektedir. Türk kültür ürünü olan bu çalgıların Türk kimliğini temsil etme özelliğine sahip olduğu düşünülebilir.

Üflemeli Çalgılar:

Zurna; Mehterhanenin ve esnaf mehterlerinin üflemeli çalgılarından olan zurnanın çalıcılarına surnayi, zurnai, zurnacı veya zurnazen denilmektedir. Kelime Türkçe kökenlidir. Yapısı itibariyle ağız kısmı dar, sesin çıktığı yere doğru, giderek genişleyen ağaç bir borudur. Osmanlılarda kaba zurna ve cura zurna olmak üzere iki çeşidi kullanılmaktaydı. Diğerine göre kalın ses veren kaba zurna Osmanlı ve Kırım mehterhanelerinde kullanılmaktaydı. İnce sesli ve daha küçük boylu cura zurna ise davul veya çifte na'ra ile birlikte çalınırdı.

Zurna mehter çalgılarının en önemlilerindedir. Ezgiyi duyurma görevini yerine getirir. Ses rengi heybetli ve erkeksidir. Canlı, pastoral ve oynak pasajlarda oldukça başarılıdır. Sesler arasında kaydırışlar yapabilir, kısa keskin sesler verebilir. Bağlı notaları ve hızlı pasajları rahatlıkla başarabilir. Mehter takımının en başarılı zurna çalıcısı olan zurnazenbaşı, takımın müzikalitesinden de sorumludur.⁵⁵

Boru; mehterhanenin üflemeli çalgılarından biridir. Boru, borguy ve Arapça'dan alınan nefir aynı çalgının isimleridir. Çalıcılarına borizen, boruzen veya nefiri denilmekteydi. Çalgının, Selçuklu Hükümdarı Alparslan tarafından icad edildiği düşünülmektedir. Türklerin 12. yy da kullandıkları boru "nay-i Türki" adıyla bilinmekteydi. Eskiden tunçtan yapılan boruların zamanla Osmanlılar devrinde pirinçten yapıldığı, pirinç boruların ise yalnız Osmanlı mehterhanesinde kullanıldığı bilinmektedir.⁵⁶

⁵⁵ Sanal, a.g.e., 1964, s.65-67-68.

⁵⁶ _____, a.g.e., 1964, s.69.

Osmanlı mehter borusu perdesiz, parmaklar için açılmış delikleri olmayan, dudak hareketleriyle değişik sesler çıkarılabilen bir çalgıdır.

Kurrenay; Acem ve Osmanlı mehterhanelerinde kullanılmış üflemeli bir çalgıdır. Geçici bir süre kullanıldığından asıl mehter çalgılarından değildir. Türk hakanı Alp Er Tonga tarafından icat edildiği düşünülmektedir. Tunç ve gümüşten imal edilen çalgı uzun ve gittikçe genişleyen bir yapıya sahiptir.

Mehter Düdüğü; mehter müzisyenlerin öğrenimlerine başlarken kullandıkları bir çalgıdır. Şekli ve yapısı hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Klarnet; harbiye nazırı ve başkumandan vekili Enver Paşa tarafından ordu mehter takımına alınan İngiliz üflemeli çalgısıdır. Halk arasında “gırnata” ve “kırnata” olarak telaffuz edilen çalgının mehterhanedeki ömrü oldukça kısa sürmüştür.⁵⁷

Vurmalı Çalgılar:

Kös; madenden yapılmış büyük bir kase ile üzerine gerilmiş deri ve üzerine vurmak için bir çift tokmaktan oluşan vurmalı çalgıdır. Farsça'dan geçen “kus” sözcüğünün dilimizde aldığı şekildir. Kullanılmış diğer isimleri; kus, köbürge, tuğ, kus-i hakani, kus-i şahi'dir. Çalıcıları; köscü, köszen, kösi veya kusi şeklinde adlandırılan çalgı çifter kullanılırdı. Çeşitli büyüklüklerde daire şeklinde yapılan köslerin küçükleri at üzerinde, büyükleri deve üzerinde, en büyükleri de fil üzerinde taşınır, bunlara deve kösü veya fil kösü denirdi.

Mehterhanenin en güçlü sese sahip çalgısı olan kös, birbirine eşit iki çalgıdan oluştuğundan davul ve nakkarelere özgü kuvvetli-zayıf vuruşlar gerçekleştirilemez.

⁵⁷ Sanal, a.g.e., 1964, s. 69-71- 73.

Yalnız hükümdar takımlarında kullanılan çalgı, savaş zamanı orduya verilirdi.

Davul; mehterhanenin vurmali çalgılarından. Çalıcılarına davulcu, tabılzen, tabbal gibi adlar verilen çalgının diğer isimleri, köbürge, küvrüğ, tuğ, tavul, tuvıl ve tabıl'dır. Türklerin kullandığı en eski müzik aletlerinden olan davul, hem eski Türk yazıtlarında, hem de daha sonraları adı geçen tuğ, tuğla ve tuğra kelimelerinin kökleri olarak kullanılmış Türkçe bir kelimedir.⁵⁸

İki tarafının da titreşimleşmesi sonucu çok uzaklardan bile duyulması mümkün olan davul, tahta kasnağın iki tarafına germe bağları ile gerilmiş deri, omuza asılmak üzere kaytan ve vurma işlevini yerine getirmek üzere bir tokmak ve bir değnekten oluşur.⁵⁹

Nakkare; Arapça'da vurma, hakketme kökünden gelen bir kelime olup, Osmanlı mehterhanesinde yüzlerine deri gerilmiş üç vurmali çalgıdan biri olarak kullanılmıştır. Çalıcıları nakkarezen veya nakkarei olarak adlandırılırdı. Bu çalgının tekkelerde kullanılanına "kudüm", mehter esnafı tarafından kullanılanına "çifte na'ra" denilirdi.

Bakır kaselerin üzerine deri gerilmesi suretiyle yapılan çalgıdan ses elde etmek için bir çift değnekten yararlanılırdı. Çift olarak kullanılan nakkarelerden biri diğerinden daha küçük boyutta kullanılırdı. Bindirilmiş takımlarda eğerin ön tarafına, yaya yürüyüşte bele bağlanmak suretiyle çalınırdı.⁶⁰

Tabılbaz; kaynaklarda tavlumbaz, davulbaz, davlunbaz, tabl-ı baz, kuş davulu isimleriyle geçen, nakkareden biraz büyük bir vurmali çalgıdır. Türklerin, İslamiyeti kabul etmeden önce tuvıl adıyla kullandıkları çalgının

⁵⁸ Sanal, a.g.e., 1964, s.75-77.

⁵⁹ _____, a.g.e., 1964, s. 78.

⁶⁰ _____, a.g.e., 1964, s.84

hangi maddeden yapıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte madenden yapıldığı düşünülmektedir.⁶¹

Def; bir tarafı açık, diğer tarafı deri gerili bir kasnaktan oluşan vurmali çalgıdır. Bazı minyatürlerde kasnaklar üzerinde açılmış beş çift madeni pul yerleştirilmiş olduğu, çalınırken bu pulların da ses çıkarmaya yaradığı bilinmektedir.

Def esnaf mehterlerinin en önemli çalgılarından olup, çalış üslupları resmi mehterhaneye de yansımıştır.

Ziller-Çingiraklar:

Zil; önceleri dövme bakırdan, daha sonraları bakır-kalay karışımından yapılan çalgının kenarları tam bir daire şeklinde olup dış tarafı kenarlarından ortaya doğru kabarılaşır. Kalınlığı birkaç mm yi geçmez. Ortasındaki delikten zilleri elde tutmaya yarayacak ipler geçirilir.

Çift olarak kullanılan çalgının diğer isimleri; çeng, ceng, sanc,zenc ve zenc olarak geçer. Çalıcılarına sanccı, zilci, zilzen, zencçi, zenczen gibi adlar verilir.

Çalgı ilk olarak, Kaşgarlı Mahmut'un 11. yy da yazdığı Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde çeng adıyla geçer. 16. yy. dan itibaren de Osmanlı metinlerinde sık sık kullanılır. Böylece çalgının, Türk müziğinde 1000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu ortaya çıkmaktadır.⁶²

Çevgan; ince bir değnek üzerinde, ucuna doğru gittikçe çatallaşan gümüşten yapılmış bir alettir. Çatal uçların arasında sarkık bırakılan birkaç zincir üzerinde yuvarlak çingiraklar bulunur. Bu çingirakların sallanmasıyla ses elde edilir.

⁶¹ Sanal, a.g.e., 1964, s.84-85.

⁶² _____, a.g.e., 1964, s. 86-87.

Çevgan, en çok divanlarda diğer mehter çalgılarıyla bir arada kullanılmaktaydı.

Çok eskiden batı bandolarına geçmiş olan çevganın Çin'den geldiğini düşündüren isimlerinin yanı sıra Türklerden alınmış olduğunu düşündüren “janitscharspil” (yeniçeri çalgısı, Danimarka), “Turkiskt kloockspel” (İsveç), “ksiezyc Turecki” (Polonya), “Turkish crescent” (İngiliz) gibi isimleri vardır.

2.1.5. Türk Askeri Müziğinin Avrupa Müziğine Etkileri

Birçok üst düzey mehter müziği örneğinin 16. ve özellikle 17. yy da ortaya çıkmasına rağmen, Avrupalıların bu müzikle ilgileri ancak, mehter müziğinin gelişimini sürdürdüğü 18. yy. da olmuştur.⁶³

Avrupalıların mehter müziğiyle ilk tanışmaları 16. yy da Türklere karşı cephede bulunan ücretli Alman askerleri aracılığıyla olmuştur.

Haçlı seferleri ile doğudan yapılan uyarlamaların artması Türk adının sıkça geçmesince ve tabihanelerin orijinalini elde etme isteğine neden olmuştur.⁶⁴

Osmanlı Türklerinin görkemli mehter takımlarını görüp müziklerini dinleyen Avrupa Devletleri ve sarayları bu müzikle ilgilenmeye başlamış, mehter topluluğunu ve müziklerini yerinde incelemek üzere uzman göndermiş ve başta Avusturya ve Polonya olmak üzere bazı Avrupa Devletleri Osmanlı mehterhanesinden alınan örneklerle askeri bandolar

⁶³ Sanal, a.g.e.,1964 s. 91-255.

⁶⁴ Gazimihal, a.g.e.,1955, s. 34.

kurmuştur. Özellikle I. Viyana Kuşatmasının ardından Avrupa'na ilgisini çeken davul, zil ve çelik üçgen 18 yy. ın ilk yarısında Avrupa senfonik orkestralarında yer edinmiştir.⁶⁵

Macaristan'ın 2 yy sürcyle bir Türk cyalcti olarak kalması, Türk müziğinin oraları etkilemesinc, bu arada mehterhancilerin nöbet geleneği edindirmesine neden olmuştur.⁶⁶

Rus Çarlığı mehter kuruluşunu yerinde incelemeler yaparak kendi ülkesinde uygulamak amacıyla mızıkalar müdürünü İstanbul'a göndermiştir.⁶⁷

Mehterhancinin Avrupalı gezginlerin üzerindeki etkisi zevke göre değişik olmuştur. A. Galand, Edirne'de seyrettiği mehter takımlarını oldukça güzel, görkemli ve neşeli bulmuştur. Marsigli, mehter çalgılarının tek başına çıkardığı seslerin kulağı tahriş edici olduğunu söylerken, hepsinin birleşmesiyle elde edilen uyumun güzelliğine dikkat çekmiştir. Avrupalı gezginlerden bir diğeri Baron de Tott, fasıl musikisinden hoşlanmasına rağmen mehter musikisini sert bulmuştur. İtalyan rahibi Toderini'nin daha bilgili ve ilgiyle yaklaşımı mehter müziği konusunda olumlu izlenimler edinmesine neden olmuştur.

18 yy ın ilk yarısında Avrupalıların mehter müziğini fazla gürültülü ve sert bulmalarının nedeni, batı orkestralarında boru, timbal, davul, zil gibi dinamizm çalgılarının 1750'den sonra gerçek anlamda kullanılmaya başlanmasından kaynaklanmıştır.⁶⁸

⁶⁵ Uçan, a.g.e., 1991, s 62

⁶⁶ Gazimihal, a.g.e., 1955, s. 15.

⁶⁷ _____, a.g.e., 1955, s.34.

⁶⁸ _____, a.g.e., 1955, s.19.

Avrupalıların 18 yy da başlayıp, 19 yy ortalarına kadar süren ve Turqueric olarak adlandırılan Türk müziği ilgisi çerçevesinde Türk ezgileri alıntı olarak kullanılmıştır. Mehterhanenin vurmali çalgıları senfonik müzik içinde yer edinmiş, Türk müziğine öykünölmüş, sahnesel yaratılarda Türk'ün ya da Türklerin konu alınması moda olmuştur.

Birçok Avrupalı besteci yaratılarında Türk müziğiyle ya da Türklökle ilgili ögelere yer vermiştir. Türk müziğiyle ya da Türklökle ilgili ögelerin yer aldığı senfoni, konçerto, sonat, süit, üvertür, opera, operet ve bale gibi başlıca müzik türlerinin yanında bando parçaları ve marşlar da yer almaktadır. Brahms'ın "Yeniçeri İşi Açıklık" olarak betimlediği akademik tören üvertürü, Louis Spohr'ın "Üfleme ve Yeniçeri Takımları İçin Gece Müziği", Mozart'ın "K 219 Keman İçin Türk Konçertosu", "K 331 Türk İşi Rondolu Piyano Sanatı" ve "Zaide Operası", Beethoven'ın "Türk İşi Müzikli Almanca Sinfoni" olarak betimlediği 9. Senfoni ile Atina Harabelerindeki Dervişler Korosu ve Türk Marşı, Türklök ögesinin yer aldığı eserlere örnek teşkil etmektedir.⁶⁹

Osmanlı sarayında mehter topluluğunun kuruluşuna, eğitimine önem verildiği kaynaklarda belirtilmektedir. Mehter topluluğunun devletin siyasi gücünü temsil ediyor olması Osmanlı Devletinin özellikle en parlak dönemlerinde Avrupa'nın diğeri Türk müziği türlerinin dışında mehter müziğiyle ilgilenmelerini sağlamış görünmektedir.

2.1.6. Türk Müziğinin Batı Müziğiyle Etkileşimi Çerçevesinde Türk Askeri Müziğinin Yapılanması

İmparatorluk döneminin yaklaşık son bir yüzyılını kapsayan ve son evre olarak adlandırılan 19 yy, Türk müziğinin ve müzik yaşamının tarihsel

⁶⁹ Uçan, a.g.e., 1991, s.63.

gelişiminde en önemli dönemeçlerden birini oluşturur. Bu evreyi ve dönemeci başlatan Sultan II. Mahmut tarafından 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasından sonra yeniden kurulan "Mansure Askerleri" ile 12 kişilik mehterhane düzenlendi.⁷⁰

Mehterhane bir devlet kuruluşu olması nedeniyle tanzimat hareketiyle birlikte ömrünü tamamladı. Nizam-ı Cedid askerlerinin düzenli yürüyüşlerine, ağır donanımlı mehterhanenin ayak uyduramaması, söz konusu dönem için batının en ileri "bando mızıkası" örneklerine başvurulmasına neden oldu.

Kurulması kararlaştırılan ilk bando takımının şefliğine, İstanbul'da yaşayan Fransız asıllı Manguel getirildi. Yeni bir takım kurmada karşılaşılan başarısızlık daha tecrübeli bir şefin aranmasına, bu arayışlar sonucunda İtalyan Giuseppe Donizetti'nin İstanbul'a getirilmesine aracılık etti. Öncelikle merkezi bir ocak ve bir çeşit mızıkası okulunun kurulmasının gerekliliği düşünülerek Mızıkası-i Hümayun adlı saray konservatuvarı kuruldu.

Donizetti, bando takımı üyelerine nota yazısını öğrettikten sonra, kendi eseri olan Mahmudiye Marşını henüz 4-5 aylık bir geçmişi olan bandoyla padişaha dinletti.⁷¹

Donizetti zamanında Mızıkası-i Hümayun'un repertuarına 20-30 kadar batı müziği eseri katıldığı söylenmekle birlikte 30'dan daha fazla olduğu tahmin edilmektedir.⁷²

1828 yılında padişahın daveti üzerine İstanbul'a gelerek son 28 yılını burada geçiren Donizetti'nin bestelediği Mahmudiye marşıyla çok sesli Türk müziğinin başlamış olduğu kabul edilmektedir.

⁷⁰ Uçan, a.g.e., 1991, s.62-63-65.

⁷¹ Gazimiha, a.g.e., 1955, s.39-41-43.

⁷² _____, a.g.e., 1955, s.53.

Yazıya dayalı müzik geleneğinin yerleşmesiyle müziğin kağıt üzerinde saklanması sağlandı. Bununla birlikte Donizetti'nin yerini alan öğrencisi Ahmet Necip Paşa tarafından 1876 yılında bestelenen Hamidiye Marşı bir Türk tarafından yazılan ilk tahta çıkış marşı oldu.⁷³

Ahmet Necip Paşa'dan sonra Mızıkı-ı Humayun'a şef olarak atanan Guatelli Paşa milli melodilerden faydalanarak parçalar yazmak ve milli marşlar meydana getirmek konusunda öğrencilerine önderlik etmiş bir şeftir.

Guatelli Paşa'nın ölümünden sonra bandonun şefliğine getirilen Fransız D'Aranda Paşa bandoyu özellikle çalgılar bakımından Fransız örneklerine göre yetiştirmeye ve İtalyan stiline son vermeye teşebbüs eden ilk şeftir.

Guatelli'nin yardımcısı olan Mehmet Ali Bey, Türk klarnet okulunun babası sayılmaktadır. Eserlerini İtalyan stilinde vermiş, bu alanda Guatelli'den eğitim almış bir şefimizdir.⁷⁴

Türk müzik yaşamının yenileşmesi, çağdaşlaştırılması amacıyla kurulan Mızıkı-i Humayun'da müzikle ilgili bando, orkestra, fasıl takımı, müezzinan gibi çeşitli kolların yanı sıra geçim, taklitçilik gibi nedenlerden kaynaklanan ve müzikle ve hatta güzel sanatlarla ilgisi olmayan kolların bulunması asıl amaca yoğunlaşılmasını engellemiştir.

Meşrutiyetin ilanıyla 1908 yılında uygulanan "rütbelerin yeniden düzenlenmesi kanunu" bir çok mızıkâlıının rütbesinin indirilmesine neden olurken Saffet Atabinen'in Miralay rütbesinde kalması mızıkâ şefliğine getirilmesine neden oldu. Böylece mızıkâ hem görünüşte hem de kadroda yeniden düzenlenerek örnek olarak alınan Paris Yüksek Topçu Mektebi Mızıkâsına benzetildi. Bu arada eski tek satırlık partiyonlar terk edilerek

⁷³ Uçan, a.g.e., 1991, s.65-66.

⁷⁴ Gazimihal, a.g.e., 1955, s.71-84-81.

bando üyelerine memur çalışma saatleri şeklinde çalışma zorunluluğu getirildi.

Çanakkale Savaşı yıllarında Enver Paşa'nın, mızıkahıların da askere alınmasını istemesi, savaşa katılan mızıkahıların bir kısmının hayatını kaybetmesine neden oldu. Bu duruma seyirci kalmak istemeyen Sultan Reşat çok büyük zahmetlerle yetişen mızıkahıları görevlerine geri çağırarak mızıkacılar neslinin tükenmesi tehlikesini önlemiş oldu.⁷⁵

Bayram gösterilerinin, Cuma alaylarının şatafat aracı olarak görülen bando, sanat ve repertuar bakımından yenileştirilmesi amacıyla hiçbir padişahın gerekli desteği görmeden tam 1 yy boyunca üvey evlat muamelesi görürken, savaş yıllarından cumhuriyetin ilanına kadar geçen sürede Rumeli'den gelen göçmenler yararına konserler vermeye başladı. O zamana kadar sarayın baskısı altında kalan kuruluş, içinde bulunduğu dar çerçeveden kurtularak kendisini asıl dinlemesi gereken topluluğun karşısına çıkma fırsatı buldu. O dönemde İstiklal Mahkemeleri nedeniyle İstanbul'a gelen Fethi Okyar, Vasıf Çınar, Rauf Orbay, Refet Bele gibi isimler tarafından topluluğun başarısı Ankara'da duyuruldu. Atatürk'ün isteği üzerine konserlerin Ankara'da tekrarlanması kararlaştırılarak ilk konser 11 Mart 1924 tarihinde gerçekleştirildi.

Başarılı konserler devam ederken mecliste topluluğun Ankara'ya alınması yolundaki görüşmeler devam ediyordu. Görüşmeler sonucunda topluluğun Ankara'ya nakli karara bağlanarak 27 Nisan 1924 yılında Riyaset-i Cumhur Mızıkâ Heyeti adıyla Ankara'ya yerleşti. 1933 yılında topluluk ikiye ayrılarak Riyaset-i Cumhur Armoni Mızıkası ve Riyaset-i Cumhur Senfoni Orkestrası haline dönüştü.⁷⁶

⁷⁵ Gazimihal, a.g.e., 1955, s.121-127.

⁷⁶ _____, a.g.e., 1955, s.147.

2.1.7. Türk Askeri Müziğinin Yeniden Yapılanması Sürecinde Kurulan Eğitim Kurumları ve Cumhuriyet Döneminde Türk Askeri Müziğinin Durumu

Kökeni, İmparatorluk dönemindeki mehterhanelere ve hatta ondan önceki tabılhanelere kadar uzanan Türk Askeri Müzik eğitimi, Cumhuriyet döneminde, özellikle bandoculuk eğitimi alanında önemli gelişmeler göstermiştir. Bu gelişim kapsamı içinde kurulan eğitim kurumları içerisinde 1939 yılında kurulan ve bandolara çalıcı astsubay yetiştiren Askeri Mızıkça Okulu, 1949 yılında kurulan ve bando yöneticisi yetiştiren Askeri Mızıkça Meslek Okulu sayılabilir. Bu kurumlardan Askeri Mızıkça Meslek Okulu, 1961 yılında kapanınca bando yöneticisi subay yetiştirme görevi 1963 yılından itibaren Ankara Devlet Konservatuarında açılan Bando Yöneticiliği Bölümüne verilmiştir.

Bununla birlikte, Askeri Liseler, Harbokulları ve Askeri Talim Eğitim Merkezleri askeri müziğin belirli dağarcıklarının dinletilmesi, öğretilip söylenmesi gibi amaçlarla askeri müzik eğitimine yön veren kurumlardır.⁷⁷

Cumhuriyet döneminin en büyük özelliklerinden biri de okullaşmaya verilen önemdir. Bu önem sayesinde, askerliğin 1,5 yıla indirilmesi, hazır elemanların başka müzik okullarına gitmek gibi nedenlerle bando elemanlarının günden güne azalması ve bu eksikliğin giderilmesi amacıyla Ankara İhzarı Küçük Zabıt Mektebinde kurulan mızıkça sınıfının başarısız olmasıyla bu iş için ayrı bir okulun kurulması kararlaştırıldı.⁷⁸

1 Eylül 1939 yılında söz konusu nedenlerle kurulan Askeri Mızıkçılık Ortaokulunun müzik öğrenimi, bütün bölümleriyle Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkçası Şefliğine bağlandı.

⁷⁷ Uçan, a.g.e.,1994, s. 42.

⁷⁸ Gazimihal, a.g.e.,1955, s.168.

Hem mızıkacı öğretmenleri, hem de çalıcı müzisyenler yetiştiren Askeri Mızıkacı Meslek Okulunun açılmasıyla, askeri mızıkacıların durumunun kökünden düzelmesi beklenirken, Türk Askeri Mızıkacılığına kaynaklık eden Mızıkacı-ı Humayun ve onun devamı sayılan Riyaset-i Cümhur Armoni Mızıkacı eskileşen tarihini kapatıp Cumhuriyet rejiminin mızıkacılık mesleğine hediyesi olarak beliren Askeri Mızıkacı Meslek Okuluna yerini bırakmakla tarihi görevini yerine getirmiş oldu.

III. Selim zamanından itibaren varlığını sürdüren “Tophane-i Amire” nin mızıkacı bölümü Zeki Paşa zamanında 1881’de kuruldu. Öğrencileri küçüklerden seçilip oluşturulan bu alay “Sibyan Alayı” olarak da bilinirdi. Buradan mezun olan öğrencilerin yurt dışına gidip eğitim görmelerinden önce gerekli eğitimi verebilecek bir mızıkacı okulunun açılması uygun görüldü. Beş yıllık eğitim veren okulun bir kısım hocaları yurt dışından karşılandı. Dallarında oldukça iyi mızıkacılar yetiştiren okul 30 yıllık başarılı eğitimin ardından meşrutiyetin ilanından bir yıl sonra 1909 yılında kapatıldı.

Yüksek Okullara hazırlık derecesinde eğitim veren Askeri Dikimhane Mızıkacı öğrencileri okulun asıl işlevi olan dikimle değil yalnız müzikle uğraşırlardı. Söz konusu okul, 1900 yılında kapatıldı.⁷⁹

İlk ordu bandolarının yetişmesiyle ilk iki askeri liseden biri olan Bursa Askeri Lisesi, İstanbul’daki ile aynı zamanda 1846’da açıldı. Bursa’da müzik alanında yenilikler İstanbul’daki gibi bando kurma şeklinde gerçekleşmiştir. Mehterhanenin kaldırılmış olması ve eskiler tarafından bu kuruma duyulan özlem, mehterhaneyi andıran bandonun tutulmasına yardımcı oldu. Halk müziği örneklerinden de eserlerde faydalanılması, köylüler tarafından sevilmesini sağladı. Bando, müzikte yenileşme adına, memleketi Avrupa müziği ile kaynaştırmanın tek yolu olarak görülmekteydi.

⁷⁹ Gazimihal, a.g.e., 1955, s.171-178-186.

Müzikte yenileşmeye Bursa da İstanbul gibi çalgı müziği yani bando yoluyla girmesine rağmen Cumhuriyet dönemine kadar aynı yolda devam edemedi.⁸⁰

Abdülhamit zamanında gelişmeye başlayan askeri mızıkacılığın bir diğer kolu da denizciliğe önem verildiği sıralarda bu alanda belirdi. Denizcilik mızıkasının başlangıcını oluşturan Bahariye Sibyan Mızıkası, Ertuğrul Mızıkası, Bahariye Musiki Mektebi gibi denizcilik mızıkacı okulları bir süre varlıklarını sürdürdüler.⁸¹

Sarayda Avrupa örneğine uygun yeni bandonun kurulduğu 1828 yılından sonra, önce İstanbul'da bulunan Nizamiye Alaylarıyla Deniz Kuvvetleri Şişhaneci Alayının taburlarında ve donanmanın 1831 yılında hizmete giren Mahmudiye gemisi için "mükemmel mızıkacı" adıyla modern bandoları kurulduğu ve bu bandoların mızıkacı hizmetine girdiği bilinmektedir.⁸²

Asker mızıkacıların şefliğinde kurulan sivil bandolar, bandoculuğun diğer kolunu oluşturmuşlardır. Bu mızıkacı okullarına örnek olarak İstanbul Darülaceze Mızıkası, İstanbul Şehir Bandosu, İzmir, Selanik, Üsküp, Bursa, Konya Sanayi Mektebi Mızıkaları verilebilir.⁸³

Osmanlı İmparatorluğunun eğitim düzeninde 1869 yılında yürürlüğe giren Genel Eğitim Tüzüğü çerçevesinde yapılan yeni düzenlemelerle önce kız ortaokulları, kız öğretmen okulları, daha sonra bazı ilkokullarda, 1910'lu yıllarda da erkek ortaokulları ve erkek öğretmen okullarında müzik derslerine yer verilmiştir. Türk Sanat müziği eğitimi vermek amacıyla 1910'lu yıllarda konservatuar niteliğinde kurulan Darülelhan, müzik eğitimi bakımından önemli bir gelişmedir.⁸⁴

⁸⁰ Gazimihal, M. Ragıp. Bursa'da Musiki. S. 25

⁸¹ _____, a.g.e., 1955, s.218.

⁸² Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı Meslek Kitapları. Tarihte Bahriye Mızıkaları, 1958. s7

⁸³ Gazimihal, a.g.e., 1955, s.235.

⁸⁴ Uçan, a.g.e., 1994, s.37.

Cumhuriyetin ilk altmış yılında mesleki müzik eğitimi şu alt başlıklar altında incelenebilir. Müzik öğretmenliği eğitimi, bestecilik ve seslendiricilik eğitimi, müzik araştırmacılığı eğitimi, çalgı yapımcılık/onarımcılık eğitimi, askeri müzik/bandoculuk eğitimi, dinsel müzik eğitimi, ilkokul ve anaokulu öğretmeni yetiştirmede müzik eğitimi, yurt dışına göndererek müzik eğitimi.⁸⁵

Türk müzik yeniliklerinin ilk evresini oluşturan 1923-1933 yılları arasında gerçekleştirilen düzenlemeler arasında Darülelhan'ın yeniden kurularak doğu müziğinin yanı sıra batı müziğinin eklenmesi, eski adıyla Mızıkai-i Hümayun, padişahlık kaldırıldıktan sonraki adıyla Makam-ı Hilafet Mızıkası olarak adlandırılan saray müzik topluluğunun İstanbul'dan Ankara'ya aktarılması "orkestra, bando ve fasıl topluluğu"ndan oluşan yapıyla Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti'ne dönüştürülmesi halkın özellikle çoksesli müzik eğitimine ilişkin etkinliklerde bulunan İstanbul Şehir Bandosunun oluşturulması gibi çalışmalar vardır.

Özellikle halkın çoksesli müzik dinletileri yoluyla müzik eğitiminin sağlanması amacıyla bandolar kurulması bu kurumun dolaylı müzik eğitimi konusundaki yaklaşımını özetler niteliktedir.

İkinci evre olarak nitelendirilen 1934-1944 yıllarında Askeri Mızıkalar Ortaokulu açıldı. 1945-1960 yıllarını kapsayan 3. Evrede Askeri Mızıkalar Ortaokulu Askeri Mızıkai Meslek Okuluna dönüştürüldü. Askeri Müzeye bağlı mehter takımı kuruldu.⁸⁶

Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti içinde bulunan bando, 1933'te Cumhurbaşkanlığı, 1963'ten sonra da Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkası

⁸⁵ Uçan, a.g.e., 1994, s.40.

⁸⁶ _____, İnsan ve Müzik İnsan ve Sanat Eğitimi, 1996, s.108.

adını aldı. Onu Hava, Deniz, Jandarma kuvvetleri Armoni Mızıkları ile bu kuvvetlere bağlı başka bandoların kurulması izledi.⁸⁷

---

⁸⁷ Uçan, a.g.e., 1994, s.47.

2.2. BULGULAR VE YORUMLAR

Mehter ve Askeri Bando Topluluğu üyelerine yönelik 25 sorudan oluşan anketler değerlendirilerek aşağıdaki tablolar oluşturulmuştur. Tabloda soruları yanıtlayan kişi sayısı (n) olarak belirtilmiştir. Her iki anket içerisinde ortak olan sorular için ayrıca tablo yapılarak durum değerlendirmesi yapılmıştır.

2.2.1. Mehter Topluluklarına Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular

Çizelge 2.2.1.1. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	30	100	40	100	30	100	100	100
Hayır	-	0	-	0	-	0	-	0
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.1'de görüleceği gibi anket uygulanan mehter takımı üyelerinin %100'ü mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik türü olduğunu belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.1.2. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	8	25	4	10	6	20	18	18
Müziğin Makamsallığı	2	6	13	32	9	30	24	24
Çalgı Türleri	2	6	2	5	2	7	6	6
Tarihsel Anlamı	16	56	12	30	12	40	40	40
Dinsel Anlamı	2	7	9	23	1	3	12	12
Başka	-	0	-	0	-	0	-	0
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.2’de görüldüğü gibi araştırmaya katılan mehter takımı üyeleri mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamışlardır:

1. Mehter müziği Türk kültürünü tarihsel anlamıyla temsil etmektedir. (%40)
2. Mehter müziği Türk kültürünü müziğin makamsallığıyla temsil etmektedir. (%24)
3. Mehter müziği Türk kültürünü kılık-kıyafetleriyle temsil etmektedir. (%18)
4. Mehter müziği Türk kültürünü dinsel anlamıyla temsil etmektedir. (%12)
5. Mehter müziği Türk kültürünü çalgı türleriyle temsil etmektedir. (%6)

Mehter müziğinde kullanılan çalgılara bakıldığında tamamen Türk kültür ürünü çalgılar olmasına ve Türk kağanlarının geliştirdiği çalgıların kullanılmasına rağmen çalgı türleri seçeneğinin %6 ile son tercih edilen seçenek olması düşündürücü bulunmuştur.

Çizelge 2.2.1.3. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Bir Sonucu Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Egemenliğe Sahip Çıkışları	6	20	3	8	9	30	18	18
Bağımsızlığa Düşkün Olmaları	9	30	18	45	14	47	41	41
Savaşçılık Özellikleri	8	27	1	2	2	7	11	11
Müziğe Yetenekli Olmaları	1	3	15	37	4	13	20	20
Osmanlı'nın Yayılmacı Politikası	6	20	3	8	1	3	10	10
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.3'te de görüleceği gibi, Mehter topluluğu üyeleri, mehter müziği türünün ortaya çıkışıyla ilgili seçenekleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Türklerin bağımsızlığa düşkün olmaları sonucunda ortaya çıkmıştır(%41). Üç şehirde de en fazla tercih edilen seçenek olmuştur. Bağımsızlığa düşkün olmayla Türk kimliği arasında bir ilişki olduğunu ve mehter müziğinin Türk kimliğini bu yönüyle temsil ettiğini belirtmektedirler.
2. Müziğe yetenekli olmaları sonucunda ortaya çıkmıştır(%20). Sadece Ankara'da yüksek oranda tercih edilmiş seçenektir. Ankara'nın bu konuya ağırlıklı olarak sanatsal açıdan baktığını göstermektedir.
3. Egemenliğe sahip çıkmaları sonucunda ortaya çıkmıştır (%18). Özellikle İstanbul'da yüksek oranda tercih edilen seçenektir. Mehterin egemenlik ve bağımsızlığı temsil etmesi nedeniyle tercih edildiği düşünülmektedir.

4. Savaşçılık özelliklerinin sonucunda ortaya çıkmıştır (%11). %27 ile en fazla Bursa'da tercih edilen seçenektir. Bursa sıralamasına göre ikinci derecede tercih edilmesi, Türk kimliğinin savaşçı yanının önemsendiğini göstermektedir.
5. Osmanlının yayılmacı politikası sonucunda ortaya çıkmıştır (%10). %20 ile en fazla Bursa'da tercih edilmiştir. Tercih edilen seçeneklere akıldığında Bursa'da egemenlik, savaşçılık, bağımsızlık, yayılmacılık ilişkilendirilmektedir. Ankara'da bağımsızlık ve müziğe yetenekli olma ön plana alınmakta, İstanbul'da Bağımsızlık ve egemenlik tercih edilmektedir.

Çizelge 2.2.1.4. Mehter Topluluğu Üyelerinin, Mehter Müziği İle İslamiyet Arasında Bir Bağlantı Kurulup Kurulamayacağına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	22	73	34	85	21	70	77	77
Hayır	8	27	6	15	9	30	23	23
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.4'te görülebileceği gibi, Mehter topluluğu üyelerinin %77'si mehter ile İslamiyet arasında bir bağlantı kurulabileceği görüşündedirler. Tabihane takımlarının Asya ve İslam devletlerine özgü kurumlar olması, mehterhanelerin İslamiyet'le ilgisini açıklamaktayken özellikle Bursa'da bu görüşün %85 oranla en yüksek tercih olması, Bursa'nın sosyo-kültürel mirasını korumada daha özenli olduğunu göstermektedir.

Çizelge 2.2.1.5. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter İle İslamiyet Arasında Kurulabilecek Bağlantıya İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Siyasal İslamın Temsil Edilmesi	-	0	-	0	1	3	1	1
İslam Dininin Yayılmasının İfadesi	1	3	3	8	2	7	6	6
Türk Kimliği İle İslam Dini Arasındaki Bağlantının Sembolü	11	37	18	45	15	50	44	44
Osmanlı'nın İslam Dini İle Güçlü Olduğunun Mesajı	18	60	19	47	12	40	49	49
Cemaat Fikrinin Açıklayıcısı Olması	-	0	-	0	-	0	-	0
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.5'te görülebileceği gibi, mehter topluluğu üyeleri mehter ile İslamiyet arasındaki bağlantıları aşağıdaki gibi sıralamayı tercih etmişlerdir:

1. Mehterin, Osmanlı'nın İslam dini ile güçlü olduğunun mesajını veriyor olması (%49). Eski Türk devletlerinde askeri müzik topluluklarının din ile ilgili olduğu, kaynaklarda belirtilmektedir. Bu seçeneğin en fazla tercih edilmesi, Osmanlı Devletinde, devleti temsil eden askeri müzik topluluğunun devletin dini İslamiyet'le ilgili olduğunu göstermektedir.
2. Mehterin, Türk kimliği ile İslam dini arasındaki bağlantının sembolü olması (%44).
3. Mehterin, İslam dininin yayılmasının ifadesi olması (%6).
4. Mehterin, siyasal İslam'ı temsil etmesi (%1).

Çizelge 2.2.1.6. Mehter Topluluğu Üyelerinin, Mehter İle Osmanlı'nın Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	20	67	3	7	20	67	43	43
Hayır	10	33	37	93	10	33	57	57
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.6'da görülebileceği gibi, mehter topluluğu üyeleri, toplamda %43 oranla, mehter ile Osmanlı'nın yayılma fikri arasında bağlantı olduğu yönünde görüş belirtmektedirler. İstanbul ve Bursa %67 oranla bağlantı olduğunu savunmaktadır. Bağlantı olduğu yönünde Ankara'nın cevabının %7'de kalması, Mehterin bir zamanlar hükümlerlik sembolü olması, askeri fetih fikrini geliştirmesi özelliğiyle çelişmektedir. Bir dönem yüklenilen anlamların günümüzde taraftar bulamadığı görülmektedir.

Çizelge 2.2.1.7. Mehter Topluluğu Üyelerinin, Mehterin, Osmanlı'nın Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	17	57	16	40	18	60	51	51
Hayır	13	43	24	60	12	40	49	49
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.7’de görülebileceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %51’i mehterin, Osmanlının siyasal gücünü temsil eden bir kurum olduğunu, %49’u mehterin Osmanlının siyasal gücünü temsil eden bir kurum olmadığını belirtmişlerdir. Ankara grubunun %60 oranında “hayır” seçeneğini tercih etmesine rağmen, mehter topluluğunun Osmanlının siyasal gücünü temsil ettiği düşüncesi ön plana çıkarılmaktadır. Tabihanelerden mehtere kadar askeri müzik toplulukları, Türk devlet yaşamında hükümlanlık, egemenlik, bağımsızlık, atama-atanma simgeleri olarak kullanıldığına göre, mehter, siyasi bir anlam yüklenmiş olmaktadır. Çizelgede “evet” ve “hayır” seçenekleri arasındaki farkın %2 olması mehter topluluğu üyelerinin mehteri yeterince tanımadıklarını ortaya koymaktadır.

Çizelge 2.2.1.8. Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlıyı Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	26	87	34	85	18	60	78	78
Hayır	4	13	6	15	12	40	22	22
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.8’de görülebileceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %78’i, bugünkü anlamıyla mehterin, Osmanlıyı temsil ettiğini belirtirken, bu görüşü %87 oranla en fazla Bursa’nın tercih ettiği, %60 oranla en az İstanbul’un tercih ettiği görülmektedir. Toplamda %22 oranla, mehterin Osmanlıyı temsil etmediği görüşü belirtilmektedir.

Çizelge 2.2.1.9. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Hangi Özellikleriyle Osmanlıyı Temsil Ettiğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Siyasal Gücü	-	0	1	2	1	3	2	2
Yayılmacı Politikası	-	0	1	2	1	3	2	2
Türk Irkının Üstünlüğü	14	46	13	32	9	30	36	36
Türklerin Müzikteki Başarısı	4	14	7	19	5	17	16	16
Geleneğimizin Bir Değeri Olarak	12	40	18	45	14	47	44	44
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.9'da görüleceği gibi mehter topluluğu üyeleri mehterin Osmanlıyı temsil eden özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Mehter Osmanlıyı geleneğimizin bir değeri olarak temsil etmektedir(%44).
2. Mehter Osmanlıyı Türk ırkının üstünlüğü özelliğiyle temsil etmektedir(%36). Bu seçeneğin Bursa'da en fazla tercih edilen seçenek olması dikkati çekmektedir.
3. Türklerin müzikteki başarısıyla temsil etmektedir(%16).
4. Siyasal gücü(%2).
5. Yayılmacı politikası(%2).

Bu durumda mehterin Osmanlıyı temsil eden özelliğinin geleneksel yapısı olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2.2.1.10. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebi İle İslam Dini Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	16	53	33	82	25	83	74	74
Hayır	14	47	7	18	5	17	26	26
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.10'da görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %74'ü mehterin halen icra edilme sebebi ile İslamiyet arasında bağlantı olduğu yönünde görüş belirtirken %26'sı, bağlantı olmadığını belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.1.11. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebi İle İslam Dini Arasındaki Bağlantının Açıklayıcısı Olan Özelliklere İlişkin Görüşler

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	7	22	4	10	9	30	20	20
Geleneksel Yapısı	4	13	10	27	9	30	23	23
Sözlerinin İçeriği	3	9	12	29	1	3	16	16
Çalgı Çeşitleri	1	4	1	2	6	20	8	8
Makamsal Özelliği	1	4	11	28	2	7	14	14
Kahramanlık İfade Eden Tavır	14	48	2	4	3	10	19	19
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.11'de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyeleri mehter ile İslam dini arasındaki bağlantının açıklayıcısı olan özellikleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Geleneksel yapısı(%23). Mehter topluluğunun geleneksel yapısı içerisinde İslam dinine ilişkin birtakım özelliklerin bulunması seçeneğin tercih edilme sebebi olarak görülebilir.
2. Kılık-kıyafet(%20). Mehter topluluğu üyeleri Osmanlı döneminde kullanılan kılık-kıyafetin İslamiyet'in etkisiyle var olan şeklini aldığı, bunun da mehtere yansıdığı şeklinde görüş belirtmektedirler.
3. Kahramanlık ifade eden tavır(%19). Bursa'da %48 ile birinci derecede tercih edilmesi İslamiyet'in cihat fikriyle bağlantı kurulduğunu düşündürmektedir.
4. Sözlerinin içeriği(%16). Ankara'nın %29 ile birinci derecede tercih ettiği seçenek olmasına rağmen toplamda dördüncü derecede kalmıştır. Mehter müziği sözlerine bakıldığında yoğun olarak dinsel mesajlar vermesine rağmen bu özelliğinin göz ardı edildiği dikkati çekmektedir.
5. Makamsal özelliği(%14). Osmanlı döneminde saraylarda ve saray dışında müzik eğitimcilerinin genellikle din adamı olmaları ve tasavvufla ilgilenmeleri, mehter müziğinde kullanılan makamların aynı zamanda tasavvufta kullanılıyor olması nedeniyle tercih edildiğini düşündürmektedir.
6. Çalgı çeşitleri(%8).

Çizelge 2.2.1.12. Mehter Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Osmanlı İmparatorluğunun Mirası Olması	13	43	19	47	14	47	46	46
Türk-İslam Sentezinin Yansıtılması	9	30	-	0	1	3	10	10
Geleneksel Askeri Müziğimizin Yaşatılması	8	27	21	53	15	50	44	44
Başka	-	0	-	0	-	0	-	0
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.12'de görüleceği gibi mehter topluluğu üyeleri, Cumhuriyet Türkiye'si'nde sürdürülen mehter faaliyetlerinin anlamını aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Osmanlı İmparatorluğunun mirası olması(%46). Toplamda birinci sırada görülmesine rağmen İstanbul ve Ankara'da ikinci derecede tercih edilen seçenek olduğu görülmektedir.
2. Geleneksel askeri müziğimizin yaşatılması(%44). İstanbul ve Ankara'da birinci derecede tercih edilen seçenek olduğu görülmektedir.
3. Türk-İslam sentezinin yansıtılması(%10). Ankara'da bu seçeneğin işaretlenmediği görülmektedir.

Bu durumda Cumhuriyet Türkiye'si'nde mehter faaliyetlerinin, geleneksel değer taşıdığı, hem Osmanlı İmparatorluğunun mirası olması, hem de geleneksel askeri müziğimizin yansıtılması seçeneklerinin tercih edilmesiyle anlaşılmaktadır.

Çizelge 2.2.1.13. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Yeterli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	12	40	-	0	5	17	17	17
Hayır	18	60	40	100	25	83	83	83
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.13'te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %17'si mehter yetiştiren kurumların yeterli olduğunu düşünürken, %83'ü yetersiz olduğu yönünde görüş belirtmişlerdir. Ankara'da müzik eğitimi almış mehterlerin diğerlerine oranla daha fazla olması Ankara'nın bu konuda daha eleştirel yaklaşmasını sağlamaktadır.

Çizelge 2.2.1.14. Mehter Topluluğu Üyelerinin Hangi Kurum Yapısına Dayandırılarak Mehter Yetiştirilmesi Gerektiğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Müzik Eğt. Ana Bilim Dallarında Mehter Musikisi Ders Olarak Okutulmalıdır	7	22	4	10	9	30	20	20
Belediye Bünyesinde Dernek ve Vakıf Kurulmalıdır	4	13	10	27	9	30	23	23
Konservatuarlarda Ana Bilim Dalı Açılmalıdır	3	9	12	29	1	3	16	16
Mehter Yetiştirmek İçin Enstitü Açılmalıdır	1	4	1	2	6	20	8	8
Mevcut Kurumların Sayısı Artırılmalıdır	1	4	11	28	2	7	14	14
Usta-Çıracak İlişkisi İle Sürdürülmelidir	14	48	2	4	3	10	19	19
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.14'te görüleceği gibi mehter topluluğu üyeleri, mehterlerin yetiştirilmeleri için aşağıdaki kurum yapılarını tercih etmektedirler:

1. Belediye bünyesinde dernek ve vakıflar kurulmalıdır(%23). Birçok mehter topluluğunun bu şekilde çalıştıkları, bu durumdan memnun oldukları görülmektedir.
2. Müzik eğitimi Ana Bilim Dallarında mehter musikisi ders olarak okutulmalıdır(%20).
3. Usta-çıracak ilişkisi ile sürdürülmelidir(%19). Bu seçenek Bursa'da %48 oranında tercih edilmiştir. Mehter topluluklarına usta-çıracak ilişkisiyle eleman sağlandığı bilinmektedir. Bursa'nın bu durumdan memnun olduğu gözlenmektedir.

4. Konservatuarlarda ana bilim dalı açılmalıdır(%16).
5. Mevcut kurumların sayısı artırılmalıdır(%14).
6. Mehter yetiştirmek için enstitü açılmalıdır(%8).

Mehter topluluğu üyelerinin %44'ü mehter yetiştirilmesinin profesyonel müzik eğitimcilerinin eline bırakılması gerektiği görüşünü savunurken %56'sı durumlarından memnun olduklarını ya da sadece var olan kurumların artırılmasıyla gördükleri yetersizliklerin giderileceği görüşünü savunmaktadırlar.

Çizelge 2.2.1.15.1. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Niteliğine Yönelik Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterlidir	22	73	10	25	7	23	39	39
Yetersizdir	8	27	30	75	23	77	61	61
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.15.1'de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %61'i, mehter yetiştiren kurumları, kurumun niteliği açısından yetersiz bulmakta, %39'u yeterli görmektedirler. Bursa grubunun diğerlerinden farklı olarak %73 oranında yeterli bulması Bursa mehterinin diğerlerine göre daha iyi şartlarda çalıştığını düşündürmektedir.

Çizelge 2.2.1.15.2. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Öğretim Kadrolarına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterlidir	20	67	10	25	7	23	37	37
Yetersizdir	10	33	30	75	23	77	63	63
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.15.2’de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %63’ü, mehter yetiştiren kurumların öğretim kadrosu açısından yetersiz olduğunu, %37’si yeterli olduğunu belirtmişlerdir. Bursa mehterinin %67 oranında yeterli bulunduğunu belirtmesi, öğretim kadrosunun diğer mehter topluluklarına göre daha iyi durumda olduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 2.2.1.15.3. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Fiziki Koşullarına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterlidir	21	70	10	25	8	27	39	39
Yetersizdir	9	30	30	75	22	73	61	61
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.15.3’te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %61’i mehter yetiştiren kurumları fiziki koşulları açısından yetersiz bulurken %39’u, yeterli bulmaktadır. Bursa mehterinin %70 oranında yeterli olduğunu belirtmesi, fiziki koşullar açısından diğer mehter topluluklarına göre daha iyi şartlarda olduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 2.2.1.15.4. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumlarda Uygulanan Programlara İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterlidir	21	70	10	25	7	23	38	38
Yetersizdir	9	30	30	75	23	77	62	62
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.15.4'te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %62'si mehter yetiştiren kurumlarda uygulanan programları yetersiz bulurken, %38'i yeterli bulmaktadır. Bursa mehterinin diğer gruplara oranla programlar açısından da daha olumlu şartlara sahip olduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 2.2.1.15.5. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Yetiştiren Kurumların Çalışma Şartlarına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Yeterlidir	19	63	10	25	7	23	36	36
Yetersizdir	11	37	30	75	23	77	64	64
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.15.5'te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %64'ü mehter yetiştiren kurumları çalışma şartları açısından yetersiz bulurken, %36'sı yeterli bulmaktadır. Bursa mehteri çalışma şartlarını yeterli bulmaktadır.

Çizelge 2.2.1.16. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Alma Durumlarına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	29	97	3	7	3	10	35	35
Hayır	1	3	37	93	27	90	65	65
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.16'da görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %65'i mesleki müzik eğitimi almadıklarını, %35'i mesleki müzik eğitimi aldıklarını belirtmektedirler. Bu oran Bursa mehterinde %97 ile en yüksek seviyesindedir. Alınan mesleki müzik eğitimini mehter çalışması sırasında usta-çırak ilişkisi içinde yapılan çalışmalar olarak nitelendirmektedirler.

Çizelge 2.2.1.17. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Almalarının Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Düşünceleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	30	100	37	93	27	90	94	94
Hayır	-	0	3	7	3	10	6	6
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.17'de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %94'ü, mesleki müzik eğitimi almaları gerektiği konusunda görüş bildirirken, %6'sı, mesleki müzik eğitimi almanın gerekli olmadığı görüşünü savunmaktadır. %6 oranında "gerekli olmadığı" görüşünü savunan kişilerin, müzikal çalışmalarda notaya ihtiyacı olmayan ritm grubu üyelerinin olduğu dikkati çekmektedir.

Çizelge 2.2.1.18. Mehter Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitim Kurumlarında Mehter Takımı ve Mehter Müziğiyle İlgili Dersler ve Uygulamalara Yer Verilmesine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	30	100	39	98	29	97	98	98
Hayır	-	0	1	2	1	3	2	2
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.18'de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %98'i, mesleki müzik eğitimi kurumlarında mehter takımı ve mehter müziğiyle ilgili dersler ve uygulamalara yer verilmesi gerektiği görüşünü belirtmişlerdir. Bu uygulamaların, mehter takımlarını yerinde görerek, yapılan çalışmaları izleyerek, tarihi konuların kuramsal olarak anlatılması yoluyla olması gerektiği görüşünü belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan mehter topluluğu üyelerinin %2'si, mesleki müzik eğitimi kurumlarında mehter takımı ve mehter müziğiyle ilgili dersler ve uygulamalara yer verilmesinin gerekli olmadığı görüşünü belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.1.19. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	15	50	22	55	15	50	52	52
Hayır	15	50	18	45	15	50	48	48
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.19'da görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %52'si, Türk askeri müziğinin, Türk halkının bağımsızlık duygularını ifade edebildiğine ilişkin görüş bildirirken %48'i ifade etmediğini savunmaktadırlar. Tuğ takımlarından mehterhaneye kadar Türk devletlerinde kullanılan askeri müzik topluluklarının Türk halkının bağımsızlık duygularını ifade ettiği bilinmektedir. Mehterhaneden sonra kurulan Türk askeri müzik topluluklarının, bu anlamını halen taşıdığı gözlenmektedir.

Çizelge 2.2.1.20. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	9	30	11	27	8	27	28	28
Hayır	21	70	29	73	22	73	72	72
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.20’de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %72’si, Türk askeri müziğinin Türkiye Cumhuriyetinin siyasi gücünü temsil etmediğini, %28’i temsil ettiğini belirtmişlerdir. Tuğ takımları ve mehterhane devletin siyasi gücünü temsil etmekteyken, mehter topluluğu üyelerine göre Cumhuriyet dönemi askeri müzik topluluklarının bu anlamı yitirdiği gözlenmektedir.

Çizelge 2.2.1.21. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	19	63	40	100	29	97	88	88
Hayır	11	37	-	0	1	3	12	12
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.21’de mehter topluluğu üyelerinin %88’i, Türk askeri müziğinin milli duyguları geliştirmede etkili olduğu görüşünü belirtirken, %12’si Türk askeri müziğinin milli duyguları geliştirmede etkili olmadığı görüşünü belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.1.22. Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Kültürel Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	8	27	30	75	3	10	41	41
Hayır	22	73	10	25	27	90	59	59
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.22'de görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %59'u, bugünkü şekliyle Türk askeri müziğinin Selçuklulardan günümüze Anadolu'da elde edilen kültürel birikimi ifade etmediğini belirtirken, Toplamda %41, Ankara grubunda ise %75 oranında ifade ettiği belirtilmiştir.

Çizelge 2.2.1.23. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşındığı Değerlere İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Müzik Eğitimi	2	7	9	22	6	20	17	17
Müzik Zevki	-	0	6	14	5	17	11	11
Kahramanlık	7	23	9	22	8	27	24	24
Geleneksel Yapı	3	10	7	18	4	13	14	14
Cumhuriyet İdeolojisi	5	17	4	11	4	13	13	13
Törensellik	13	43	5	13	3	10	21	21
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.23'te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyeleri Türk askeri müziğinin toplumsal yaşam içinde taşıdığı değerleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Kahramanlık(%24).
2. Törensellik(%21).
3. Müzik eğitimi(%17).
4. Geleneksel yapı(%14).
5. Cumhuriyet ideolojisi(%13).
6. Müzik zevki(%11).

Çizelge 2.2.1.24. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Evet	14	47	10	25	4	13	28	28
Hayır	16	53	30	75	26	87	72	72
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.1.24'te görüleceği gibi, mehter topluluğu üyelerinin %72'si, Türk askeri müziğinin Türk kimliğini temsil eden bir müzik olmadığı görüşünü bildirirken, %28'i, Türk askeri müziğinin Türk kimliğini temsil eden bir müzik olduğunu belirtmektedirler. Eski Türk devletlerinde kurulmuş askeri müzik toplulukları devlete özgü topluluklar olarak o toplumu temsil etme görevini üstlenmişken, mehter topluluğu üyelerine göre günümüzde askeri müzik toplulukları bu görevi üstlenmemektedir.

Çizelge 2.2.1.25. Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		İstanbul		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Dinsel İlişkisi Vardır	-	0	-	0	-	0	-	0
Türk Kahramanlığı Fikrini İfade Eder	4	13	14	35	9	30	27	27
Geleneksel Değer Taşır	2	7	6	15	4	13	12	12
Tarihsel Askeri Kültür Kurumudur	14	47	12	30	6	20	32	32
Tarihsel Müzik Eğitimi Kurumudur	4	13	8	20	11	37	23	23
Hiçbiri	6	20	-	0	-	0	6	6
Toplam	30	100	40	100	30	100	100	100

Çizelge 2.2.25'te görüleceği gibi mehter topluluğu üyeleri, Türk askeri müziğinin Türk kimliğiyle ilişkilerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

1. Tarihsel askeri kültür kurumudur(%32).
2. Türk kahramanlığı fikrini ifade eder(%27).
3. Tarihsel müzik eğitimi kurumudur(%23).
4. Geleneksel değer taşır(%12).

Mehter topluluğu üyeleri Cumhuriyet dönemi askeri müzik kurumlarının Türk kimliğiyle tarihsel yönden ilişkili olduğunu vurgulamaktadırlar.

2.2.2. Askeri Bandolara Yönelik Anketten Elde Edilen Bulgular

Askeri bandolara yönelik anket sorularının bazıları Ankara grubu tarafından güvenlik gerekçesiyle cevaplandırılmamıştır.

Çizelge 2.2.2.1. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Düşünceleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	14	100	20	80	34	87.18
Hayır	-	0	5	20	5	12.82
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.1’de görüleceği gibi, Askeri bando topluluğu üyelerinin %87.18’i Türk askeri müziğinin Türk halkının bağımsızlık duygularını ifade ettiğini, %12.82’si ifade etmediğini belirtmişlerdir. Türk askeri müzik topluluklarının tarihte üstlendikleri bağımsızlığı ifade etme görevini halen sürdürdükleri görülmektedir.

Çizelge 2.2.2.2. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	1	7	14	56	15	38.46
Hayır	13	93	11	44	24	61.54
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.2.'de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin genel toplamda %38.46'sı Türk askeri müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi gücünü temsil ettiğini, %61.54'ü temsil etmediğini belirtirken bu oran gruplar arasında farklı olarak ortaya çıkmıştır. Bursa grubunun %93'ü temsil etmediği yönde görüş bildirirken, Ankara grubunun %56'sı temsil ettiğini belirtmişlerdir.

Eski Türk devletlerinde askeri müzik toplulukları devletin siyasi gücünü temsil etmişlerdir. Yukarıdaki çizelgeye göre Türkiye Cumhuriyetinde bu durumun devam etmediği görülmektedir.

Çizelge 2.2.2.3. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	14	100	23	92	37	94.87
Hayır	-	0	2	8	2	5.13
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.3'te görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin %94.87'si Türk askeri müziğinin milli duyguları geliştirmede etkili olduğunu, %5.13'ü etkili olmadığını belirtmişlerdir.

Askeri müzik topluluklarının tarihteki yerine bakıldığında, gerek savaşa giderken, gerek savaş sonrası milli duyguları geliştirici yönde kullanıldığı görülmektedir. Askeri bando topluluğu üyeleri Türkiye Cumhuriyeti askeri müzik topluluklarının bugün de milli duyguları geliştirdiğini belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.2.4. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	6	43	9	36	15	38.46
Hayır	8	57	16	64	24	61.54
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.4'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %38.46'sı bugünkü şekliyle Türk askeri müziğinin Selçuklulardan günümüze Anadolu'da elde edilen birikimi ifade ettiğini, %61.54'ü ifade etmediğini belirtmişlerdir. Askeri müzik kavramının Türklerden dünyaya yayıldığı düşünüldüğünde, yüzyıllar boyunca edinilen birikimin ifade edilmediği düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2.2.2.5. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşıdığı Değerlere İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Müzik Eğitimi	1	6.25	-	0	1	2.56
Müzik Zevki	-	0	1	4	1	2.56
Kahramanlık	4	28.57	4	16	8	20.52
Geleneksel Yapı	1	6.25	2	8	3	7.69
Cumhuriyet İdeolojisi	-	0	2	8	2	5.13
Töremsellik	8	57.14	16	64	24	61.54
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.5'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin Türk askeri müziğinin toplumsal yaşam içinde taşıdığı değerleri aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Töremsellik(%61.54).
2. Kahramanlık(%20.52).

3. Geleneksel yapı(%7.69).
4. Cumhuriyet ideolojisi(%5.13).
5. Müzik eğitimi, müzik zevki(%2.56).

Cumhuriyetin ilk yıllarında askeri müzik toplumsal hayat içerisinde halka çokselli müzik dinleme alışkanlığı kazandırmayı ve dolaylı yoldan müzik eğitimine katkıda bulunmayı amaçlamış, buna yönelik konserler vermiştir. Çizelgede müzik eğitimi ve müzik zevki seçeneklerinin son tercih edilen seçenekler olması dikkati çekmektedir.

Çizelge 2.2.2.6. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	8	57	15	60	23	58.97
Hayır	6	43	10	40	16	41.03
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.6'da görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %58.97'si Türk askeri müziğinin Türk kimliğini temsil eden bir müzik türü olduğunu, %41.03'ü Türk askeri müziğinin Türk kimliğini temsil eden bir müzik olmadığını belirtmektedirler. Gruplar arası oranlar dikkate alındığında her iki grubun aynı doğrultuda düşündüğü gözlenmektedir.

Çizelge 2.2.2.7. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Dinsel İlişkisi Vardır	-	0	-	0	-	0
Türk Kahramanlığı Fikrini İfade Eder	5	35.72	11	44	16	41.03
Geleneksel Değer Taşır	1	7.14	2	8	3	7.69
Tarihsel Askeri Kültür Kurumudur	7	50	10	40	17	43.59
Tarihsel Müzik Eğitimi Kurumudur	1	7.14	2	8	3	7.69
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.7’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyeleri Türk askeri müziğinin Türk kimliğiyle ilişkilerini aşağıdaki şekilde sıralamışlardır:

1. Tarihsel askeri kültür kurumudur(%43.59).
2. Türk kahramanlığı fikrini ifade eder(%41.03).
3. Geleneksel değer taşır, tarihsel müzik eğitimi kurumudur(%7.69).

Askeri müziğin, tarihsel askeri kültür kurumu olma özelliği ön plana çıkarılmakla birlikte Türk kahramanlığı fikrini ifade ettiğinin belirtilmesi, eski Türk askeri müzik toplulukları ile benzeşmektedir.

Çizelge 2.2.2.8. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Orta Öğretim Kurumlarında Askeri Müzik Eğitimi İle İlgili Uygulamalara Yer Verilmesinin Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	8	57	16	64	24	61.54
Hayır	6	43	7	28	13	33.33
Fikrim Yok	-	0	2	8	2	5.13
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.8’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %61.54’ü orta öğretim kurumlarında askeri müzik ile ilgili uygulamalara yer verilmesi gerektiğini, %33.33’ü gerekli olmadığını, %5.13’ü bu konuda fikirleri olmadığını belirtmişlerdir. Orta öğretim kurumlarında askeri müzik ile ilgili uygulamaların boru-trampet takımları şeklinde olması gerektiğini, bu uygulamalarda askeri müziğin gelişimiyle ilgili bilgilerin verilmesinin gerektiğini sözle beyan etmişlerdir.

Çizelge 2.2.2.9. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mızıkta Astsubay Okulu Müzik Derslerinde Türk Askeri Müziği Tarihi Derslerine Yer Verilip Verilmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	12	86	24	96	36	92.31
Hayır	2	14	1	4	3	7.69
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.9'da görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %92.31'i mızika astsubay okulu müzik derslerinde Türk askeri müziği tarihi derslerine yer verildiğini, %7.69'u yer verilmediğini belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.2.10. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Askeri Müzik İle İlgili Dersler ve Uygulamalara Yer Verilmesinin Gerekli Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	14	100	23	92	37	94.88
Hayır	-	0	1	4	1	2.56
Fikrim Yok	-	0	1	4	1	2.56
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.10'da görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %94.88'i mesleki müzik eğitimi kurumlarında askeri müzik eğitimi ile ilgili dersler ve uygulamalara yer verilmesinin gerekli olduğunu, müzik eğitiminde özellikle askeri müzik topluluklarının ve buradan yetişen müzisyenlerin önemli katkıları olduğunu, mesleki müzik eğitimi kurumlarının askeri müzik türünden soyutlanamayacağını sözle belirtmişlerdir. Askeri müzik topluluğu üyelerinin %2.56'sı gerekli olmadığını, %2.56'sı bu konuda fikir sahibi olmadıklarını belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.2.11. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Toplumunun Müzikal Beğenisini Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	10	71	18	72	28	71.79
Hayır	4	29	7	28	11	28.21
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.11’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79’u Türk askeri müziğinin Türk toplumunun müzikal beğenisini geliştirmede etkili olduğunu, bu etkinin törenlerde ve verilen konserlerde seslendirilen çoksesli eserlerle mümkün olduğunu ve repertuar geliştirirken özellikle çoksesli eserlere önem verdiklerini sözle belirtmişlerdir. Askeri bando topluluğu üyelerinin %28.21’i etkili olmadığını belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.2.12. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamına Bakılarak Türk Askeri Müziği İle Mehter Müziği Arasında Bir Bağlantı Kurulup Kurulamayacağına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	8	57	7	28	15	38.46
Hayır	6	43	18	72	24	61.54
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.12’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %38.46’sı Türk askeri müziği ile mehter arasında bir bağlantı kurulabileceğini, %61.54’ü kurulamayacağını belirtmektedirler. Elde edilen verilerde Bursa grubunun %57 oranında bağlantı kurduğu, Ankara grubunun ise %72 ile bağlantı olmadığını belirtmesi dikkati çekmektedir. Mehterin bugünkü askeri müzik topluluklarımızın kökeni olduğunun göz ardı edildiği görülmektedir.

Çizelge 2.2.2.13. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mesleki Müzik Eğitimi Kurumlarında Askeri Müzik İle İlgili Derstlerin Veriliş Şekline İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Teorik	4	29	5	20	9	23.08
Uygulamalı	-	0	1	4	1	2.56
Hem Teorik Hem Uygulamalı	10	71	19	76	29	74.36
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.13’te görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin %23.08’i mesleki müzik eğitimi kurumlarında askeri müzik ile ilgili dersler ve uygulamaların sadece teorik, %2.56’sı sadece uygulamalı, %74.36’sı hem teorik, hem uygulamalı yapılması gerektiği görüşünü belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.2.14. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	10	71	22	88	32	82.05
Hayır	4	29	3	12	7	17.95
Toplam	14	100	25	100	39	100

2.2.2.14'te askeri bando topluluğu üyelerinin %82.05'i mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik olduğunu, %17.95'i mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik türü olmadığını belirtmişlerdir. Aynı soruya mehter topluluğu üyelerinin %100'ü, mehter müziği Türk kültürünü temsil eden bir müziktir cevabını vermiş olmaları her iki grubun da aynı yönde düşündüğünü ortaya koymaktadır.

Çizelge 2.2.2.15. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	5	31.25	-	0	5	12.82
Müziğin Makamsallığı	-	0	10	40	10	25.64
Çalgı Türleri	1	6.25	1	4	2	5.13
Tarihsel Anlamı	8	62.5	13	52	21	53.85
Dinsel Anlamı	-	0	1	4	1	2.56
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.15'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyeleri mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamışlardır:

1. Tarihsel anlamı(%53.85).
2. Müziğin makamsallığı(%25.64).
3. Kılık-kıyafet(%12.82).
4. Çalgı türleri(%5.13).
5. Dinsel anlamı(%2.56).

Askeri bando topluluğu üyelerinin “tarihsel anlamı” seçeneğini öne çıkardıkları görülürken, kullanılan çalgıların Türk kültürü çalgıları olduğu göz önüne alındığında “çalgı türleri” seçeneğinin dördüncü derecede tercih edilmesi düşündürücü bulunmuştur.

Çizelge 2.2.2.16. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Sonucu Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Egemenliğe Sahip Çıkışları	2	14	3	12	5	12.82
Bağımsızlığa Düşkün Olmaları	7	50	5	20	12	30.77
Savaşçılık Özellikleri	5	36	14	56	19	48.72
Müziğe Yetenekli Olmaları	-	0	-	0	-	0
Osmanlı'nın Yayılımacı Politikası	-	0	3	12	3	7.69
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.16'da görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin mehter müziği türünün ortaya çıkışıyla ilgili sıralaması aşağıdaki gibidir:

1. Savaşçılık özellikleri(%48.72).
2. Bağımsızlığa düşkün olmaları(%30.77).
3. Egemenliğe sahip çıkışları(%12.82).
4. Osmanlının yayılmacı politikası(%7.69): Bu seçenek Bursa'da tercih edilmemiştir.

Askeri bando topluluğu üyelerinin hiçbiri, “müziğe yetenekli olmaları” seçeneğini işaretlememiştir. Genel toplamda birinci derecede tercih edilen “savaşçılık özellikleri” seçeneği, mehterin, savaş öncesi cesaret verme, savaşlarda orduyla birlikte hareket etme ve savaş sonrası duruma göre sevinci paylaşma veya moral verme şeklinde yüklenilen görevlerin yerine getirilmesi nedeniyle tercih edildiğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 2.2.2.17. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği İle İslamiyet Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	10	71.43	1	4	11	28.21
Hayır	3	21.43	-	0	3	7.69
Cevap Vermeyenler	1	7.14	24	96	25	64.1
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.17’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %28.21’i mehter müziğiyle İslamiyet arasında bağlantı olduğunu, %7.69’u mehter müziğiyle İslamiyet arasında bağlantı olmadığını belirtmiş, %64.1’i güvenlik gerekçesiyle soruya cevap vermeyerek çekimser kalmayı tercih etmişlerdir. Tabılhane takımları Asya ve İslam devletlerine özgü kurumlar olduğu ve mehterhanenin, tabılhanelerin devamı niteliğinde olması mehter müziğinin İslamiyet’le bağlantısını açıklamaktadır.

Çizelge 2.2.2.18. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Hangi Bağlantının Kurulabileceğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Siyasal İslamın Temsil Edilmesi	-	0	-	0	-	0
İslam Dininin Yayılmasının İfadesi	-	0	-	0	-	0
Türk Kimliğiyle İslam Dini Arasındaki Bağlantının Sembolü	8	57	-	0	8	20.51
Osmanlı'nın İslam Dini İle Güçlü Olduğunun Mesajı	2	14	1	4	3	7.69
Cemaat Fikrinin Açıklayıcısı Olması	-	0	-	0	-	0
Cevap Vermeyenler	4	29	24	96	28	71.79
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.18'de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyeleri, mehter müziğiyle İslamiyet arasında kurulabilecek bağlantıyı aşağıdaki şekilde sıralamışlardır:

1. Türk kimliğiyle İslam dini arasındaki bağlantının sembolü(%20.51).
2. Osmanlı'nın İslam dini ile güçlü olduğunun mesajı(%7.69).

Askeri bando topluluğu üyelerinin %71.80'i güvenlik gerekçesiyle soruya cevap vermemişlerdir. Cevap verenler arasında en yüksek oranla "Türk kimliğiyle İslam dini arasındaki bağlantının sembolü" seçeneğinin işaretlenmiş olması yaklaşık düşünceyi ifade etmesi açısından önemli bulunmaktadır. Bu durumda Türk kimliğiyle İslamiyet arasında ayrı düşünülmemeyecek bir bağlantının varlığı yönünde görüşler olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2.2.2.19. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter İle Osmanlı'nın Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	10	71	18	72	28	71.79
Hayır	4	29	7	28	11	28.21
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.19'da görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79'u mehter ile Osmanlı'nın yayılma fikri arasında bağlantı olduğu, %28.21'i bağlantı olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Yüksek oranla bağlantı olduğunun düşünülmesi, mehterin savaşlarda kullanılması, düşmana korku veren yapıya sahip olması, yayılma düşüncesini desteklediğini ortaya koymaktadır.

Çizelge 2.2.2.20. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin, Mehterin Osmanlı'nın Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	12	86	18	72	30	76.92
Hayır	2	14	7	28	9	23.08
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.20’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %76.92’si mehterin Osmanlı’nın siyasal gücünü temsil eden bir kurum olduğunu, %23.08’i mehterin Osmanlı’nın siyasal gücünü temsil eden bir kurum olmadığını belirtmişlerdir. Yüksek oranla tercih edilen “evet” seçeneğiyle, mehterin savaşlarda kullanımı ve yabancı devlet adamlarının karşılanmasında kullanımı ile Osmanlı’nın güçlü bir etki yaratmış olması benzeşmektedir.

Çizelge 2.2.2.21. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlı’yı Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	11	79	1	4	12	30.77
Hayır	3	21	-	0	3	7.69
Cevap Vermeyenler	-	0	24	96	24	61.54
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.21’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %30.77’si bugünkü anlamıyla mehterin, Osmanlı’yı temsil ettiğini, %7.69’u temsil etmediğini belirtmişlerdir, %61.54’ü güvenlik gerekçesiyle soruya cevap vermeyerek çekimser kalmışlardır. Cevap verenlerde, “evet” seçeneğinin daha yüksek oranla tercih edilmesi, genel görüşün yönü konusunda bilgi vermektedir.

Çizelge 2.2.2.22 Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlıyı Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Siyasal Gücü	-	0	-	0	-	0
Yayılmacı Politikası	-	0	-	0	-	0
Türk Kimliğinin Üstünlüğü	4	29	-	0	4	10.26
Türkleri Müzikteki Başarısı	-	0	-	0	-	0
Geleneğimizin Bir Değeri Olarak	7	50	-	0	7	17.95
Cevap Vermeyenler	3	21	25	100	28	71.79
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.22’de görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin mehterin Osmanlıyı temsil eden özelliklerine ilişkin sıralaması aşağıdaki gibidir:

1. Geleneğimizin bir değeri olarak temsil etmektedir(%17.95).
2. Türk kimliğinin üstünlüğüyle temsil etmektedir(%10.26).

Askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79’u güvenlik gerekçesiyle cevap vermemişlerdir. Özellikle Ankara grubunun cevap vermeyişi, değerlendirme açısından zorluklarla karşılaşılmasına neden olsa da Bursa grubunun yaklaşımından, mehterin, Osmanlı İmparatorluğu’nu, taşıdığı geleneksel değerle temsil ettiği sonucu çıkarılmaktadır.

Çizelge 2.2.2.23. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebiyle İslam Dini Arasında Bir Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	2	14	-	0	2	5.13
Hayır	12	86	-	0	12	30.77
Cevap Vermeyenler	-	0	25	100	25	64.1
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.23'te görüleceği gibi askeri bando topluluğu üyelerinin %5.23'ü mehterin halen icra edilme sebebiyle İslam dini arasında bir bağlantı olduğunu, %30.77'si olmadığını belirtmiş, %64.1'i güvenlik gerekçesiyle soruya cevap vermemişlerdir. Ankara grubunun cevap vermemesinin değerlendirmeyi olumsuz yönde etkilemesine karşın, Bursa grubunun %86 oranında bağlantı olmadığı yönünde görüş belirtmesi yaklaşık görüşün ifadesi bakımından önemli bulunmaktadır. Bununla birlikte mehter müziğinin halen icra edilme sebebinin geleneksel değer taşıması olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2.2.2.24. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği ve Topluluğunun İslam Dini İle Bağlantısının Açıklayıcısı Olan Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	-	0	-	0	-	0
Geleneksel Yapısı	-	0	1	4	1	2.56
Sözlerinin İçeriği	2	14	-	0	2	5.13
Çalgı Çeşitleri	-	0	-	0	-	0
Makamsal Özelliği	-	0	-	0	-	0
Kahramanlık İfade Eden Tavır	-	0	-	0	-	0
Cevap Vermeyenler	12	86	24	96	36	92.31
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.24'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyeleri, mehterin İslam dini ile bağlantısı olmadığı yönünde görüş belirtmeleri nedeniyle bu soruya cevap vermemişlerdir. Bağlantı olduğunu düşünen %7.69 kişi, bu bağlantının %5.13 oranında sözlerin içeriği, %2.56 oranında geleneksel yapısıyla açıklanabileceğini belirtmişlerdir. %92.31'i bir bağlantı olmadığı veya güvenlik nedeniyle ile cevap vermemişlerdir.

Çizelge 2.2.2.25. Askeri Bando Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye'si'nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Bursa		Ankara		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Osmanlı İmparatorluğunun Mirası Olması	2	14	-	0	2	5.13
Türk-İslam Sentezinin Yansıtılması	-	0	-	0	-	0
Geleneksel Askeri Müziğimizin Yaşatılması	12	86	21	84	33	84.62
Başka (Belirtiniz)	-	0	4	16	4	10.25
Toplam	14	100	25	100	39	100

Çizelge 2.2.2.25'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %5.13'ü Cumhuriyet Türkiye'si'nde sürdürülen mehter faaliyetlerinin Osmanlı İmparatorluğunun mirası olması, %84.62'si geleneksel askeri müziğimizin yaşatılması nedenine dayandığını belirterek mehterin taşıdığı geleneksel değeri ön plana çıkarmışlardır. Anketi cevaplayanların %10.25'i "başka" seçeneği ile aşağıdaki görüşleri belirtmişlerdir:

- Günümüz Türkiye'si'nin geçmişinde büyük bir yeri olan ve tarihinde rol oynayan "Savaş Mehteri"nin dünya çapında tanıtılması. Bu konu Avrupa'nın dikkatle incelediği bir konudur.(1 kişi)
- Sorunun seçeneklerinin tamamı mehter faaliyetlerini kapsamaktadır.(2 kişi)
- İlk askeri müzik topluluğu olması ve Osmanlı İmparatorluğunun savaş kazanmasında en az %50 etki yapması.(1 kişi)

2.2.3. Askeri Bando ve Mehter Topluluklarının Ortak Sorularının Karşılaştırılması

Araştırmaya veri toplamak amacıyla hazırlanan anket soruları içerisinde bulunan, mehter ve askeri bando topluluğu üyelerine ortak hazırlanmış soruların değerlendirilmesi, iki farklı kurumun görüş farklılıklarını ortaya çıkarması açısından değerli bulunmaktadır. Bu amaçla değerlendirme, ortak sorular için ayrıca yapılmıştır.

Çizelge 2.2.3.1. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	100	100	32	82.05	132	94.96
Hayır	-	0	7	17.95	7	5.04
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.1’de görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri, toplamda %94.96 oranıyla, mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik olduğu konusunda hemfikir olduklarını göstermektedirler.

Buradan, mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik olduğu sonucu ortaya çıkarılabilir.

Çizelge 2.2.3.2. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziğinin Türk Kültürünü Temsil Eden Özelliklere İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	18	18	5	12.82	23	16.55
Müziğin Makamsallığı	24	24	10	25.64	34	24.46
Çalgı Türleri	6	6	2	5.13	8	5.75
Tarihsel Anlamı	40	40	21	53.85	61	43.88
Dinsel Anlamı	12	12	1	2.56	13	9.36
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.2’de askeri bando ve mehter topluluğu üyelerinin, mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden özelliklerine ilişkin görüşleri arasında paralellik olduğu görülmektedir. Her iki grupta da çalgı türleri seçeneğinin sona bırakılması mehter topluluklarında kullanılan çalgıların Türk kültürü ürünü çalgılar olduğunun bilinmediği düşüncesini uyandırmaktadır. Bu durumda mehter müziği Türk kültürünü;

1. Tarihsel anlamıyla,
2. Müziğin makamsal özelliğiyle,
3. Kılık-kıyafetiyle temsil etmektedir sonucu ortaya çıkmaktadır.

**Çizelge 2.2.3.3. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Mehter Müziği Türünün Türk Kimliğinin Hangi Özelliğinin Sonucu
Olarak Ortaya Çıktığına İlişkin Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Egemenliğe Sahip Çıkışları	18	18	5	12.82	23	16.55
Bağımsızlığa Düşkün Olmaları	41	41	12	30.77	53	38.13
Savaşçılık Özellikleri	11	11	19	48.72	30	21.58
Müziğe Yetenekli Olmaları	20	20	-	0	20	14.39
Osmanlının Yayılmacı Politikası	10	10	3	7.69	13	9.35
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.3'te görüleceği gibi, mehter ve askeri bando topluluğu üyeleri özellikle iki seçenekte ayrılığa düşmüşlerdir. Genel toplamda %38.13 ile birinci derecede tercih edilen “bağımsızlığa düşkün olmaları” seçeneği, askeri bando topluluğunda ikinci derecede tercih edilirken, genel toplamda ikinci derecede tercih edilen “savaşçılık özellikleri” seçeneği, mehter tarafından dördüncü derecede tercih edilmiştir. %16.55 oranla üçüncü derecede tercih edilen “egemenliğe sahip çıkışları” seçeneği, her iki grupta da üçüncü derecede tercih edilmiştir. Müziğe yetenekli olmaları seçeneğini mehter topluluğu üyeleri %20 oranında tercih ederken, askeri bando topluluğu üyeleri tercih etmemişlerdir. Buradan anlaşıldığına göre, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri, Türk kimliğinin egemenliğe düşkünlük, savaşçılık, bağımsızlığa düşkünlük, yani, askeri özelliğini ön plana çıkarmakta, mehter müziğini ise Türk kimliğinin askeri yönü ile ilişkilendirmektedirler.

**Çizelge 2.2.3.4. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Mehter Müziği İle İslamiyet Arasında Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin
Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	77	77	11	28.21	88	63.31
Hayır	23	23	3	7.69	26	18.71
Cevap Vermeyenler	-	0	25	64.1	25	17.98
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.4'te görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri, %63.31 oranında mehter müziğinin İslamiyet'le bağlantısı olduğunu düşünmektedirler.

**Çizelge 2.2.3.5. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Mehter Müziğiyle İslamiyet Arasında Hangi Bağlantının
Kurulabileceğine İlişkin Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Siyasal İslamın Temsil Edilmesi	1	1	-	0	1	0.72
İslam Dininin Yayılmasının İfadesi	6	6	-	0	6	4.32
Türk Kimliğiyle İslam Dini Arasındaki Bağlantının Sembolü	44	44	8	20.51	52	37.41
Osmanlı'nın İslam Dini İle Güçlü Olduğunun Mesajı	49	49	3	7.69	52	37.41
Cemaat Fikrinin Açıklayıcısı Olması	-	0	-	0	-	0
Cevap Vermeyenler	-	0	28	71.79	28	20.14
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.5'te görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79'unun soruyu cevaplamaması değerlendirmede zorluklarla karşılaşılmasına neden olmakla birlikte, cevap verenlerin, mehter topluluğu üyeleriyle paralel düşüncede olmaları dikkati çekmektedir. Bu durumda, mehter müziğiyle İslamiyet arasında kurulabilecek bağlantı, %37.41 olmak üzere aynı oranda tercih edilen, Türk kimliğiyle İslam dini arasındaki bağlantının sembolü ve Osmanlı'nın İslam dini ile güçlü olduğunun mesajı seçenekleriyle açıklanmaktadır.

**Çizelge 2.2.3.6. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Mehter İle Osmanlı'nın Yayılma Fikri Arasında Bağlantı Olup
Olmadığına İlişkin Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	43	43	28	71.79	71	51.08
Hayır	57	57	11	28.21	68	48.92
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.6'da, askeri bando ve mehter topluluğu üyelerinin farklı görüşlere sahip oldukları görülmektedir. Mehter topluluğu üyelerinin %57'si mehter ile Osmanlı'nın yayılma politikası arasında bağlantı kurmazken, askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79'u bağlantı kurmaktadır. Bu sonuçlar, genel toplama %51.08 oranında bağlantı kurulduğu, %48.92 oranında bağlantı kurulmadığı şeklinde yansımaktadır. Seçenekler arası farkın %2.16 olması bu konuda kesin yorum yapılamayacağını göstermektedir.

**Çizelge 2.2.3.7. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin,
Mehterin Osmanlı'nın Siyasal Gücünü Temsil Eden Bir Kurum Olup
Olmadığına İlişkin Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	51	51	30	76.92	81	58.27
Hayır	49	49	9	23.08	58	41.73
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.7'de görüleceği gibi, genel toplamda %58.27 oranla mehterin Osmanlı'nın siyasal gücünü temsil ettiği ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, mehter topluluğu üyelerinin soruya cevap verirken ikilemde kaldığı, her iki seçeneğin oranının birbirine çok yakın olmasından çıkarılabilir. Askeri bando topluluğunda ise soruya oldukça emin cevap verildiği gözlenmektedir.

**Çizelge 2.2.3.8. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Bugünkü Anlamıyla Mehterin Osmanlı'yı Temsil Edip Etmediğine İlişkin
Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	78	78	12	30.77	90	64.74
Hayır	22	22	3	7.69	25	17.99
Cevap Vermeyenler	-	0	24	61.54	24	17.27
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.8’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinden soruya cevap verenlerin fikirlerinin mehter topluluğu ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu durumda “mehter, bugünkü anlamıyla %64.74 oranında Osmanlıyı temsil etmektedir” sonucuna ulaşılmaktadır.

Çizelge 2.2.3.9. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Osmanlıyı Temsil Eden Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Siyasal Gücü	2	2	-	0	2	1.44
Yayılmacı Politikası	2	2	-	0	2	1.44
Türk Kimliğinin Üstünlüğü	36	36	4	10.26	40	28.78
Türkleri Müzikteki Başarısı	16	16	-	0	16	11.51
Geleneğimizin Bir Değeri Olarak	44	44	7	17.95	51	36.69
Cevap Vermeyenler	-	0	28	71.79	28	20.14
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.9’da, askeri bando topluluğu üyelerinin %71.79’unun cevap vermemesine rağmen, cevap verenlerin fikirlerinin, mehter topluluğu üyeleriyle benzeştiği görülmektedir. Ortaya çıkan sonuç, %36.69 oranla mehter, taşıdığı geleneksel değerle Osmanlıyı temsil etmektedir. Bununla birlikte “Türk kimliğinin üstünlüğü” seçeneği, ikinci derecede tercih edilen seçenek olmuştur.

Çizelge 2.2.3.10. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehterin Halen İcra Edilme Sebebiyle İslam Dini Arasında Bir Bağlantı Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	74	74	2	5.13	76	54.68
Hayır	26	26	12	30.77	38	27.34
Cevap Vermeyenler	-	0	25	64.1	25	17.98
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.10'da görülebileceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri mehterin halen icra edilme sebebiyle İslam dini arasında bir bağlantı olup olmadığına ilişkin görüş ayrılığına düşmektedirler. Mehter topluluğu üyeleri %74 oranında bağlantı kurarken, askeri bando topluluğu üyeleri bağlantı kurmadıklarını belirtmektedirler.

Çizelge 2.2.3.11. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Mehter Müziği ve Topluluğunun İslam Dini İle Bağlantısının Açıklayıcısı Olan Özelliklerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Kılık-Kıyafet	20	20	-	0	20	14.39
Geleneksel Yapısı	23	23	1	2.56	24	17.27
Sözlerinin İçeriği	16	16	2	5.13	18	12.95
Çalgı Çeşitleri	8	8	-	0	8	5.75
Makamsal Özelliği	14	14	-	0	14	10.07
Kahramanlık İfade Eden Tavrı	19	19	-	0	19	13.67
Cevap Vermeyenler	-	0	36	92.31	36	25.90
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.11’de görüleceği gibi, askeri bando topluluğu üyelerinin %92.31’i mehter müziği ile İslamiyet arasında bağlantı olmadığı gerekçesiyle soruya cevap vermemekle birlikte verilen cevaplar çerçevesinde, kurulabilecek bağlantının açıklayıcısı olabilecek özelliklerin, %17.27 oranla geleneksel yapısı, %13.67 oranla kahramanlık ifade eden tavır, %12.95 ile sözlerinin içeriği olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlardan, “kahramanlık ifade eden tavır” seçeneğinin, “sözlerinin içeriği” seçeneğinden öne geçmesi düşündürücü bulunmaktadır. Bununla birlikte “dini makamlar” olarak adlandırılan makamların mehter müziğinde kullanılması dini yönü açıklamada yardımcı olabilecekken bu seçeneğin altıncı derecede tercih edilmesi dikkati çekmektedir.

Çizelge 2.2.3.12. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Cumhuriyet Türkiye’si’nde Sürdürülen Mehter Faaliyetlerinin Anlamına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Band		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Osmanlı İmparatorluğunun Mirası Olması	46	46	2	5.13	48	34.53
Türk-İslam Sentezinin Yansıtılması	10	10	-	0	10	7.19
Geleneksel Askeri Müziğimizin Yaşatılması	44	44	33	84.62	77	55.4
Başka (Belirtiniz)	-	0	4	10.25	4	2.88
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.12’de görüleceği gibi, toplamda %55.4 oranla birinci derecede tercih edilen “geleneksel askeri müziğimizin yaşatılması” seçeneği, Cumhuriyet Türkiye’si’nde sürdürülen mehter faaliyetlerinin anlamını açıklayan seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 2.2.3.13. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Halkının Bağımsızlık Duygularını İfade Edip Etmediğine İlişkin Düşünceleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	52	52	34	87.18	86	61.87
Hayır	48	48	5	12.82	53	38.13
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.13'te görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri, Türk askeri müziğinin Türk halkının bağımsızlık duygularını %61.87 oranında ifade ettiğini düşünmektedirler. Bu oranın askeri bando topluluğunda %87.18 oranla daha yüksek gerçekleştiği dikkati çekmektedir.

Çizelge 2.2.3.14. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin Siyasi Gücünü Temsil Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	28	28	15	38.46	43	30.94
Hayır	72	72	24	61.54	96	69.06
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.14'te görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri %69.06 oranla Türk askeri müziğinin Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi gücünü temsil etmediğini belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.3.15. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Milli Duyguları Geliştirmede Etkili Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	88	88	37	94.87	125	89.93
Hayır	12	12	2	5.13	14	10.07
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.15'te görüleceği gibi, askeri bando mehter topluluğu üyelerinin %89.93'ü, Türk askeri müziğinin milli duyguları geliştirmede etkili olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Çizelge 2.2.3.16. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Bugünkü Şekliyle Türk Askeri Müziğinin Selçuklulardan Günümüze Anadolu'da Elde Edilen Kültürel Birikimi İfade Edip Etmediğine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	41	41	15	38.46	56	40.29
Hayır	59	59	24	61.54	83	59.71
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.16’da görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyelerinin %59.71’i bugünkü şekliyle Türk askeri müziğinin Selçuklulardan günümüze Anadolu’da elde edilen kültürel birikimi ifade etmediğini düşünmektedirler.

**Çizelge 2.2.3.17. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin
Türk Askeri Müziğinin Toplumsal Yaşam İçinde Taşındığı Değerlere
İlişkin Görüşleri**

Seçenekler	Mehter		Ask. Band		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Müzik Eğitimi	17	17	1	2.56	18	12.99
Müzik Zevki	11	11	1	2.56	12	8.63
Kahramanlık	24	24	8	20.52	32	23.02
Geleneksel Yapı	14	14	3	7.69	17	12.23
Cumhuriyet İdeolojisi	13	13	2	5.13	15	10.79
Törensellik	21	21	24	61.54	45	32.37
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.17’de görüleceği gibi, Türk askeri müziğinin toplumsal yaşam içinde taşıdığı değerler, %32.37 ile birinci derecede tercih edilen “törensellik” seçeneği ile açıklanmış, ikinci derecede %23.02 ile “kahramanlık seçeneğiyle açıklanmış, bunu “müzik eğitimi” seçeneği izlemiştir. Seçeneklerin tercihinde askeri müzik toplulukları ile mehter toplulukları arasında paralellik olduğu dikkati çekmektedir.

Çizelge 2.2.3.18. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğini Temsil Eden Bir Müzik Olup Olmadığına İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Evet	28	28	23	58.97	51	36.69
Hayır	72	72	16	41.03	88	63.31
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.18’de görüleceği gibi, askeri bando ve mehter topluluğu üyeleri %63.31 oranla Türk askeri müziğinin Türk kimliğini temsil eden bir müzik olmadığını belirtmektedirler. Askeri müzik kavramının Türk topluluklarından Avrupa’ya yayıldığı göz önüne alındığında verilen cevap oldukça düşündürücü bulunmaktadır.

Çizelge 2.2.3.19. Askeri Bando ve Mehter Topluluğu Üyelerinin Türk Askeri Müziğinin Türk Kimliğiyle İlişkilerine İlişkin Görüşleri

Seçenekler	Mehter		Ask. Bando		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Dinsel İlişkisi Vardır	-	0	-	0	-	0
Türk Kahramanlığı Fikrini İfade Eder	27	27	16	41.03	43	30.94
Geleneksel Değer Taşır	12	12	3	7.69	15	10.79
Tarihsel Askeri Kültür Kurumudur	32	32	17	43.59	49	35.25
Tarihsel Müzik Eğitimi Kurumudur	23	23	3	7.69	26	18.71
Toplam	100	100	39	100	139	100

Çizelge 2.2.3.19’da görüleceği gibi, Türk askeri müziğinin Türk kimliğiyle ilişkileri %35.25 oranında “tarihsel askeri kültür kurumudur”, %30.94 oranında “Türk kahramanlığı fikrini ifade eder” şeklinde açıklanırken, verilen cevapların her iki kurum açısından da paralellik gösterdiği dikkati çekmektedir.

3. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmada eski Türk Devletlerinden günümüze askeri müzik topluluklarının yüklendiği anlamların önemli ölçüde benzeştiği dikkati çekmektedir.

Araştırmada askeri müziğin, eski Türk devletlerinden Osmanlı Devletine kadar üstlendiği, halkın bağımsızlık duygularını ifade etme özelliğini günümüzde de sürdürdüğü gözlenmektedir.

Anket sonuçlarına göre eski Türk devletlerinden Osmanlı Devletine kadar dini özellikler taşıyan Türk askeri müziğinin, günümüzde bu anlamını taşımadığı ortaya çıkmaktadır.

Askeri müzik toplulukları, başlangıcından itibaren devletin siyasi gücünü temsil etmekte, bu özelliği kaynaklarda da belirtilmektedir. Bununla birlikte anket sonuçlarına göre, askeri müziğimizin günümüzde bu anlamını taşımadığı sonucuyla karşılaşılmaktadır.

Türk askeri müziğinin, başlangıcından itibaren müzik eğitime zaman zaman dolaylı, zaman zaman doğrudan katkısı olmuştur. Anket sonuçlarına göre, günümüzde de bu özelliğinin dolaylı olarak devam ettiği gözlenmektedir.

Türk askeri müziği, özellikle Osmanlı Devleti döneminde müzikal beğeniye geliştirmeyi amaçlamış ve bu yönde konserler düzenlenmiştir. Bu özelliğinin günümüzde devam etmekte olduğu anket sonuçlarında da görülmektedir.

Kaynaklarda, Türk kültürünü yansıtmada etkili olduğu yönünde bilgilere ulaşılan Türk askeri müziğinin, net olmamakla birlikte, günümüzde bu anlamını taşımadığını düşündüren verilerle karşılaşılmıştır.

Türk askeri müziğinin, milli duyguları geliştirmede etkili olduğu kaynaklarda belirtilmekte, günümüzde bu anlamını sürdürdüğü anket sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Türk askeri müziği, başlangıcından itibaren Türk kimliğini ifade etmektedir. Anket sonuçlarına bakıldığında, askeri müziğimizin bu özelliğini taşımadığı görülmektedir.

Cumhuriyet Türkiye'si'nde mehter faaliyetleri, derneklere, belediyelere, müzelere bağlı olarak sürdürülürken, yaşayış amacının "geleneksel askeri müziğimizin yaşatılması" olduğu sonucu ortaya çıkarılmıştır.

Mehter topluluklarında görev alan mehterlerin yetiştirilmesine önem verilmediği, buna bağlı olarak, çalışanların çalıştıkları kurumu yeterince tanımadıkları düşünülmektedir.

Mehter topluluğu üyeleri çalıştıkları kurumlarda usta-çırak ilişkisi içerisinde yetiştirildiklerini belirtmişlerdir. Mehter topluluklarının varlığı, tarihi askeri müzik topluluklarının yaşatılması amacıyla olsa da görev yapan kişilerin profesyonel müzisyenler olması gerektiği düşünülmekte, bu eksikliğin giderilebilmesi için yeterli öğrenci, öğretici, fiziksel ortam

ihtiyacı göz önünde bulundurularak üniversite veya konservatuar bünyesinde oluşturulacak bir birimin yapılandırılması önerilmektedir. Böyle bir kurumda yetişen elemanlarla tarihi müziğin incelenmesi ve uygulanmasının, topluma daha doğru yansımaları, çeşitli çikar gruplarının elinden kurtularak gerçek yerini almasını sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AREL, Hüseyin Sadettin. "Musiki Tarihinden Parçalar" **Musiki Mecmuası**, No22.
- _____. "Musiki Tarihi Notlarından" **Musiki Mecmuası**, sayı 68.
- _____. "Sümerliler ve Sümer Musikisi" **Musiki Mecmuası**, No13, 1949.
- ANOHIN, A.V. "Şaman Davulu" **Musiki Mecmuası**, Sayı 188.
- BOZKAYA, İsmail "Uygulamalı Bando" , Yayınlanmamış Ders Notları, Bursa, 1991.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi Basın ve Yayın A.Ş., Cilt 14, İstanbul, 1986.
- Deniz Kuvvetleri Kumandanlığı. Meslek Kitapları, **Tarihte Bahriye Müzikaları**, T.C. Deniz Basımevi, İstanbul, 1958.
- ESİN, Emel. "Yirmi beşinci Şarkiyat Kongresinde Türk Sanat Tarihi" **Musiki Mecmuası**, Sene 13 No 153.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp. **Bursa'da Musiki**, Bursa Yeni Basımevi, Bursa, 1943.
- _____. **Türk Askeri Müzikaları Tarihi**, Maarif Basımevi, İstanbul, 1955.
- _____. **Yüzyıllar Boyunca Mehterhane ve Türk Müzik Kalkınışı**, E.U. Personel Başkanlığı Moral Şubesi Yayınlarından, Maarif Basımevi, İstanbul, 1957.
- Grand Master Genel Kültür Ansiklopedisi, Milliyet Yayınları, Cilt 5, İstanbul, 1992
- GÜVENÇ, Bozkurt. **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.

MERİÇ, Rıfıkı Melul. “Osmanlılar Devri Türk Musiki Vesikaları” **Musiki Mecmuası**, Sayı 53.

POPESCU, Eugenia-Judetz. **Türk Musiki Kültürünün Anlamları**, ...

SANAL, Haydar. **Mehter Musikisi**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964.

TEZBAŞAR, Ahmet. **Mehter Tarihi Teşkilatı ve Marşları**, İstanbul 1975.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu. **Mehterhane**

UÇAN, Ali. **İnsan ve Müzik, İnsan ve Sanat Eğitimi**, Alf Matbaası, Ankara, 1996.

_____. **Müzik Eğitimi Temel Kavramlar İlkeler Yaklaşımlar**, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Kurtuluş Matbaası, Ankara, 1994.

_____. “Türk Müzik Eğitimi Tarihi”, Yayınlanmamış Ders Notları, Ankara, 1988-1989.

EKLER

EK I : ANKET A

**TÜRK MÜZİK EĞİTİMİNİN İÇERİSİNDE
TÜRK ASKERİ MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ VE
KÜLTÜREL ANLAMLARIYLA BİRLİKTE YERİ VE ÖNEMİ**

Anket Formu

**A-Mehter Tonluluklarına Vânelik
Anketör: Şule Nurdan CAF**

**Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
M.Ü. 2004 BUNSA
YILKIL 2001 BPL/ANSA**

Sayın

Bu anket, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müzik Eğitimi Yüksek Lisans Programında yürütmekte olduğum "Türk Müzik Eğitiminin İçerisinde Türk Akeri Müziğinin Gelişimi ve Kültürel Anlamlarıyla Birlikte Yeri ve Önemi" konulu teze veri toplamak amacıyla düzenlenmiştir.

Anket çoktan seçmeli 25 sorudan oluşmakta olup uzman denetiminde hazırlanmıştır. Anketi samimiyetle yanıtlamanız araştırmanın sonuçları açısından büyük önem taşımaktadır.

Zaman ayırdığınız için teşekkür eder, saygılar sunarım

Anketör

Şule Nurdan CAF

SORULAR:

- 1- Mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik olduğunu söyleyebilir misiniz?
  - a) Evet
  - b) Hayır
- 2- 1. Soruya cevabınız "evet" ise bu müzik sizce hangi özellikleriyle Türk kültürünü temsil etmektedir?
  - a) Kılık-kıyafet
  - b) Müziğin makamsallığı
  - c) Çalgı türleri
  - d) Tarihsel anlamı
  - e) Dinsel anlamı
  - f) Başka

2. Mehter müziği türü, sizce Türk kimliğinin hangi özelliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır?

- a) Egemenliğe sahip çıkışları
- b) Bağımsızlığa düşkün olmaları
- c) Saygınlık özellikleri
- d) Müziğe yatanaklı olmaları
- e) Osmanlıların yayılmacı politikası

4. Mehter müziği ile İslamiyet arasında sizce bir bağlantı kurulabilir mi?

- a) Evet
- b) Hayır

5. A soruya cevabınız "evet" ise sizce aşağıdaki seçeneklerden hangisiyle bu bağlantı kurulabilir?

- a) Siyasal İslamın temsil edilmesi
- b) İslam dininin yayılmasının ifadesi
- c) Türk kimliği ile İslam dini arasındaki bağlantının sembolü
- d) Osmanlıların İslam dini ile gücü olduğunu vurgusu
- e) Devlet fihrinin açıklanması olması

6. Mehter ile Osmanlıların yayılma fihrini arasında sizce bağlantı var mıdır?

- a) Evet
- b) Hayır

7. Mehter sizce, Osmanlıların siyasal gücünü temsil eden bir kurum mudur?

- a) Evet
- b) Hayır

8. Rugatınbî anlamıyla mehter Osmanlıyı temsil etmekte midir?

- a) Evet
- b) Hayır

9. Soruya cevabınız "evet" ise aşağıdaki seçeneklerden hangisi ya da hangileri ile temsil edilmektedir?

- a) Siyasal gücü
b) Varoluşsal politikası
c) Türk ulusunun fiiliyeti
d) Türkleşme müzikesi bağası
e) Gelenekimizin bir değeri olma
f) Başka

10. Mehterin halen işe edilme sebebi ile İslam dini arasında bir bağlantı kurulabilir mi?

- a) Evet
b) Hayır

11. 10. Soruya cevabınız "evet" ise bu bağlantı aşağıda verilen özelliklerden hangisi ya da hangileri ile açıklanabilir?

- a) Kılık-biyafat
b) Geleneksel yanısı
c) Sözlerinin içeriği
d) Çalgı çeşitleri
e) Melametal özellikleri
f) Kahramanlık ifade eden tonlar

12. Cumhuriyet Türkiye'sinde aşağıdaki seçeneklerden hangisinde üstün anlam veya anlamlarda mehter faaliyetleri sürdürülmektedir?

- a) Cumhurbaşkanlığı Kültür ve İnceleme Enstitüsü
b) T.C. İktisadi ve Sosyal Bankası
c) Geleneksel askerî müzikimizin yayılması
d) Başka

13. Sizce mehter yetiştiren kurumlar sayısı yeterli midir?

- a) Evet
b) Hayır

14- 13. Soruya cevabınız “hayır” ise hangi eğitim kurumu yapısına dayandırılarak mehter yetiştirilmelidir?

- a) Müzik eğitimi ana bilim dallarında mehter musikisi ders olarak okutulmalıdır.
- b) Belediye bünyelerinde dernek ve vakıf kurulmalıdır.
- c) Konservatuarlarda ana bilim dalı açılmalıdır.
- d) Mehter yetiştirilmesi için enstitüler açılmalıdır.
- f) Mevcut kurumların sayısı artırılmalıdır.
- g) Usta-çırak ilişkisi ile sürdürülmelidir.

15- Mehter yetiştiren kurumları, aşağıda verilen seçenekler açısından değerlendiriniz.

I) Kurumun niteliği açısından	a) Yeterlidir	b) Yetersizdir
II) Öğretim kadrosu açısından	a) Yeterlidir	b) Yetersizdir
III) Fiziki koşulları açısından	a) Yeterlidir	b) Yetersizdir
IV) Uygulanan programlar açısından	a) Yeterlidir	b) Yetersizdir
V) Çalışma şartları açısından	a) Yeterlidir	b) Yetersizdir

16- Mehter takımı üyeleri mesleki müzik eğitimi almaktalar mı?

- a) Evet
- b) Hayır

17- Mehter takımı üyelerinin mesleki müzik eğitimi almaları gerekli midir?

- a) Evet
- b) Hayır

18- Mesleki müzik eğitim kurumlarında mehter takımı ve mehter müziği ile ilgili dersler ve uygulamalara yer verilmeli midir?

- a) Evet
- b) Hayır

- 19- Türk askeri müziği (bando), Türk halkının bağımsızlık duygularını ifade etmekte midir?
- a) Evet   b) Hayır
- 20- Türk askeri müziği (bando), Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi gücünü temsil etmekte midir?
- a) Evet   b) Hayır
- 21- Türk askeri müziği (bando), milli duyguları geliştirmede etkili midir?
- a) Evet   b) Hayır
- 22- Bugünkü şekliyle Türk askeri müziği (bando), sizce, Selçuklulardan günümüze Anadolu'da elde edilen kültürel birikimi ifade etmekte midir?
- a) Evet   b) Hayır
- 23- Türk askeri müziğinin (bando), toplumsal yaşam içinde taşıdığı değerler sizce aşağıdakilerden hangisi ya da hangileri ile ifade edilebilir?
- a) Müzik eğitimi   b) Müzik zevki
c) Kahramanlık   d) Geleneksel yapı
e) Cumhuriyet ideolojisi   f) Törensellik
- 24- Türk askeri müziğinin (bando), Türk kimliğini temsil eden bir müzik olduğunu söyleyebilir misiniz?
- a) Evet   b) Hayır
- 25- Türk askeri müziğinin (bando), Türk kimliği ile ilişkisi aşağıdaki seçeneklerden hangisi ya da hangileri ile kurulabilir?
- a) Dinsel ilişkisi vardır   b) Türk kahramanlığı fikrini ifade eder
c) Geleneksel değer taşıyıcıdır   d) Tarihsel askeri kültür kurumudur
e) Tarihsel müzik eğitimi kurumudur

EK II : ANKET B

TÜRK MÜZİK EĞİTİMİNİN İÇERİSİNDE
TÜRK ASKERİ MÜZİĞİNİN GELİŞİMİ VE
KÜLTÜREL ANLAMLARIYLA BİRLİKTE YERİ VE ÖNEMİ

Anket Formu

B- Askeri Bandolara Yönelik
Anketör: Şule Nurdan (Kaya) CAF

Uludağ Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Mart 2001- BURSA

4. Bugünkü şekliyle Türk askeri müziği, sizce Selçuklulardan günümüze Anadolu'da elde edilen kültürel birikimi ifade etmekte midir?
a) Evet   b) Hayır
5. Türk askeri müziğinin, toplumsal yaşam içinde taşıdığı değerler sizce aşağıdakilerden hangisi ile ifade edilebilir?
a) Müzik eğitimi
b) Müzik zevki
c) Kahramanlık
d) Geleneksel yapı
e) Cumhuriyet ideolojisi
f) Törensellik
6. Türk askeri müziğinin, Türk kimliğin temsil eden bir müzik olduğunu söyleyebilir misiniz?
a) Evet   b) Hayır
7. Türk askeri müziğinin Türk kimliği ile ilişkisi aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile kurulabilir?
a) Dinsel ilişkisi vardır   b) Türk kahramanlığı fikrini ifade eder
c) Geleneksel değer taşır   d) Tarihsel askeri kültür kurumudur
e) Tarihsel müzik eğitimi kurumudur
8. Orta öğretim kurumlarında askeri müzik ile ilgili uygulamalara yer verilmeli midir?
a) Evet   b) Hayır
9. Mızıka Astsubay Okulu müzik derslerinde Türk askeri müziği tarihine yer verilmekte midir?
a) Evet   b) Hayır

10. Mesleki müzik eğitimi kurumlarında askeri müzik ile ilgili dersler ve uygulamalara yer verilmeli midir ?

- a) Evet   b) Hayır

11. Türk askeri müziği Türk toplumunun müzikal beğenisini geliştirmede etkili midir?

- a) Evet   b) Hayır

12. Bugünkü anlamına bakılarak Türk askeri müziği ile mehter müziği arasında bir bağlantı kurulabilir mi?

- a) Evet   b) Hayır

13. Mesleki müzik eğitimi kurumlarında askeri müzik ile ilgili dersler ne şekilde verilmelidir?

- a) Teorik   b) Uygulamalı   c) Hem teorik hem uygulamalı

14. Mehter müziğinin Türk kültürünü temsil eden bir müzik olduğunu söyleyebilir misiniz?

- a) Evet   b) Hayır

15. 14. Soruya cevabınız “evet” ise bu müzik sizce hangi özellikleriyle temsil etmektedir?

- a) Kılık-kıyafet   b) Müziğin makamsallığı
c) Çalgı türleri   d) Tarihsel anlamı
e) Dinsel anlamı

16. Mehter müziği türü, sizce Türk kimliğinin hangi özelliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır?

- a) Egemenliğe sahip çıkışları   b) Bağımsızlığa düşkün olmaları
c) Savaşçılık özellikleri   d) Müziğe yetenekli olmaları
e) Osmanlıların yayılcı politikası

17. Mehter müziği ile İslamiyet arasında sizce bir bağlantı kurulabilir mi?

- a) Evet   b) Hayır

18. 17. Soruya cevabınız “evet” ise sizce aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile bu bağlantı kurulabilir?

- a) Siyasal İslamın temsil edilmesi
- b) İslam dininin yayılmasının ifadesi
- c) Türk kimliği ile İslam dini arasındaki bağlantının sembolü
- d) Osmanlının İslam dini ile güçlü olduğunun mesajı
- e) Cemaat fikrinin açıklayıcısı olması

19. Mehter ile Osmanlıların yayılma fikri arasında sizce bağlantı var mıdır?

- a) Evet
- b) Hayır

20. Mehter sizce, Osmanlının siyasal gücünü temsil eden bir kurum mudur?

- a) Evet
- b) Hayır

21. Bugünkü anlamıyla mehter Osmanlıyı temsil etmekte midir?

- a) Evet
- b) Hayır

22. 21. Soruya cevabınız “evet” ise aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile temsil etmektedir?

- a) Siyasal gücü
- b) Yayılmacı politikası
- c) Türk kimliğinin üstünlüğü
- d) Türklerin müzikteki başarısı
- e) Geleneğimizin bir değeri olarak

23. Mehterin halen icra edilme sebebi ile İslam dini arasında bir bağlantı kurulabilir mi?

- a) Evet
- b) Hayır

24. 23. Soruya cevabınız “evet” ise bu bağlantı mehter müziği ve topluluğunun aşağıda verilen özelliklerinden hangisi ile açıklanabilir?

- a) Kılık-kıyafet
- b) Geleneksel yapısı
- c) Sözlerinin içeriği
- d) Çalgı çeşitleri
- e) Makamsal özelliği
- f) Kahramanlık ifade eden tavır

25. Cumhuriyet Türkiye’inde aşağıdaki seçeneklerden hangisiyle örtüşen anlamda mehter faaliyetleri sürdürülmektedir?

- a) Osmanlı imparatorluğunun mirası olması
- b) Türk-İslam sentezinin yansıtılması
- c) Geleneksel askeri müziğimizin yaşatılması
- d) Başka (belirtiniz).

